

YRKE

FAGBLAD OM YRKESOPPLÆRING / 67. ÅRGANG

PÅ JOBB
I BRØYTEBILEN

KUBEN-
REKTOREN

BRITANNIA-
LÆRLINGEN

#1
2023

NÅ SMILER
JASMINE

innhold

Tema

- 6 Når skolen er på arbeidsplassen
- 11 Etterstad satser bredt
- 14 Tre år som lærling
- 16 Røros tilrettelegger
- 18 Ett år på videregående

Reportasjer

- 33 Fagdag på OsloMet
- 36 RoboCup på Kuben
- 38 Gjenbruk på timeplanen
- 41 Yrkesfag under press

FOTOREPORTASJE

Faste spalter

- 4 Nytt fra Yrke
- 22 Fotoreportasjen
- 26 Lærlingen
- 29 Yrke-profilen
- 32 Bokomtale
- 54 Skråblikk på yrke
- 59 Petit

LÆRLINGEN

Fagartikler

- 46 Eksamen uten utstyr
- 50 Kokkekamp
- 56 Praksisbrev til flere
- 61 Mat og vin

YRKE

Ansvarlig redaktør:

Wenche Helene Schjønberg
Telefon: 24 14 23 49
Mobil: 91 19 13 15
E-post: ws@utdanningsnytt.no
www.utdanningsnytt.no/Yrke

Abonnement:

E-post: abonnement@utdanningsnytt.no

Abonnement kr 300,- per år.
Gratis for medlemmer av Utdanningsforbundet.

Annonsekontakt

Mona Jørgensrud, salgssjef, HS Media AS
E-post: mj@hsmedia.no
Telefon: 62 94 10 32 / 91 17 34 73

Medlemsservice

Kontakt Medlemsservice ved spørsmål
om abonnement og bladordningen,
adresseendringer og Min side:
E-post: medlem@udf.no
Telefon: 24 14 20 00
Min side: udf.no/min-side

Ikke medlem, men ønsker abonnement?

Send e-post til:
abonnement@utdanningsnytt.no

Utgiver:

Utdanningsforbundet
Hausmanns gate 17
Boks 9191 Grønland, 0134 Oslo
Telefon: 24 14 20 00

Yrke er medlem av Fagpressen og redigeres
etter Redaktørplakatens og Vær Varsom-
plakatens regler for god presseskikk. Den
som likevel føler seg urettmessig rammet,
oppfordres til å ta kontakt med redaktøren.
Pressens Faglige Utvalg, PFU, behandler klager
mot pressen.

Forsidefoto: Werner Juvik

Layout: Melkeveien Designkontor
www.melkeveien.no

Trykk: Ålgård Offset AS

Opplag: 9164 ifølge Fagpressens
opplagskontroll. Godkjent per 2. halvår 2021
og 1. halvår 2022.

ISSN 1504-1905

Når klasserommet blir en fiende

Noen elever gruer seg så mye til å gå på skolen, at skoleveien blir en dørstokkmil det er umulig å gjennomføre. Enkelte elever prøver og prøver, men får likevel bare karakteren 1 eller 2 på prøvene. For noen er det å sitte stille ved en pult, en umulighet. Som bare gir uro i kroppen. En tilværelse som i hver fall ikke gir mestring.

Likevel vil vi som samfunn at de skal komme igjennom de vanskelige ungdomsårene. Ikke bare fordi vi tror på at hvert individ skal ha en mulighet til å lykkes. Men også fordi vi vet at det å falle igjennom i de vanlige systemene vi har skapt for gjennomføring, sjelden fører til det gode liv. Flere risikerer en tilværelse der drømmen om fast jobb, god inntekt og muligheten til å kjøpe egen bolig, blir noe uoppnåelig. Fordi skolesystemet ikke passer. Fordi det skjedde andre uforutsette ting. Fordi det bare ble sånn.

Praksisbrev er en av ordningene som skal fange opp ungdommer som trenger en annen skole. Ikke fordi de på grunn av kognitive utfordringer trenger tilrettelegging, men fordi det vanlige skolesystemet bare ikke egner seg. I dette Yrke forteller vi om at praksisbrev er noe Etterstad videregående nå tar til nye områder. Egentlig, mener skolen, kan praksisbrev gjennomføres for alle programfagene på yrkesfag.

Vi beskriver også fremtidige fagarbeidere som har valgt flere år i lære enn de vanlige to årene i en to pluss to-ordning. Som ellers i livet, er det også for yrkesfagene, flere veier til målet. Vi mener det er viktig å løfte fram alternative løp. Nettopp fordi resultatet er flere som opplever mestring, og fordi mestring er nøkkelen til tilfredshet, noe vi bør unne både oss selv og hverandre.

Wenche H. Schjønberg

Skrikende mangel på faglærte i Innlandet

HAMAR – Vi utdanner rett og slett ikke nok ungdommer innen yrkesfag, sier seniorrådgiver i NHO Innlandet Linn Alicia Slora Kristiansen.

NHOs ferske kompetansebarometer for 2022 viser at seks av ti av NHO Innlandets medlemsbedrifter ikke får tak i den fagkompetansen de trenger.

Behovet for arbeidskraft er aller størst innenfor yrkesfagene og fagskoleutdannede.

64 prosent av bedriftene melder at de trenger folk med yrkesfaglig utdanning.

53 prosent melder behov for folk med fagskolebakgrunn.

36 prosent trenger nye ansatte med bachelor. Mens 25 prosent melder behov for ansatte med masterutdanning.

– Dette viser at vi må fortsette å jobbe for at flere velger yrkesfag, og at flere gjennomfører en yrkesfaglig utdanning. Vi må ha et utdanningstilbud som er tilpasset behovet i arbeidslivet. Samtidig må vi jobbe for at flere ungdommer ser de spennende mulighetene yrkesutdanning gir. Heldigvis ser vi en positiv utvikling, sier Kristiansen.

Åtte av ti fikk lærekontrakt

OSLO Da vi blikket 2023, hadde 81 prosent av alle som hadde søkt om det, fått læreplass.

Dette er den høyeste andelen som er registrert siden målingene startet i 2011, opplyser Kunnskapsdepartementet i en pressemelding.

I årene 2021 og 2022 ble det til sammen inngått rundt 25 000 nye lærekontrakter. Dette er 400 flere enn året før, ifølge tall fra Utdanningsdirektoratet.

Tilgangen på læreplasser varierer imidlertid fra programfag til programfag. Lettest er det å få læreplass hvis du går bygg- og anleggsteknikk, der fikk 87 prosent som søkte om det, lærekontrakt. Tilsvarende var det bare 71

prosent som fikk læreplass i fagene på helse- og oppvekstfag.

Sammenlignet med 2021 har flere fått læreplass i alle landets fylker, bortsett fra i Vestland, der andelen som fikk kontrakt, sank med 1,4 prosentpoeng til rundt 82 prosent.

Kunnskapsminister Tonje Brenna (Ap) er fornøyd med tallene.

– Dette viser at pilene peker i riktig retning, og det er attraktivt å velge yrkesfag. Regjeringen jobber hardt sammen med fylker og partene i arbeidslivet for å få stadig flere ungdommer ut i lære, sier kunnskapsminister Tonje Brenna (Ap).

Både det offentlige og bransjene har et ansvar for lærlinger, mener hun.

– Når flere tusen ungdommer og voksne hvert år står uten en læreplass, taper både samfunnet og den enkelte. Ved å ta inn en lærling sikrer man også rekrutteringen, sier Brenna.

Høyre vil ha mer yrkesfag på ungdomsskolen

OSLO Høyre vil at alle elever på ungdomsskolen skal ha et valgfag som tilsvarer et yrkesfag.

Rent praktisk mener de at dette kan skje i samarbeid med enten de videregående skolene, eller med lokalt næringsliv.

Partiet la nylig fram 80 tiltak de mener vil øke mestring og læringsglede for elevene på ungdomsskolen.

Blant tiltakene er forslaget om at alle elever på ungdomsskolen skal ha et valgfag som tilsvarer et emne fra et av programfagene på yrkesfag.

– Mange opplever at ungdomsskolen er for teoretisk og innrettet mot studiefagspesialisering, sier utdanningspolitisk talsperson i Høyre Jan Tore Sanner til NTB.

Høyre foreslår flere grep for å få flere til å gjennomføre videregående opplæring. Blant tiltakene er bedre karriereråd. Partiet vil at de videregående skolene og fylkeskommunen skal ha ansvaret for å veilede ungdommene om yrkesfag.

I dag er det rådgivertjenester både på ungdomsskolene og de videregående skolene.

– Rådgiverne på videregående skole vet mer om mulighetene der. Det blir for fragmentert med én rådgivningstjeneste på ungdomsskolen og en annen på videregående, mener Sanner.

Yrkesfag vinner i distriktene

OSLO En typisk yrkesfagelev er fra Distrikts-Norge, viser fersk statistikk.

Flertallet av elevene fra distriktene går nemlig på yrkesfag på videregående. Mens det er motsatt i mer sentrale strøk, her velger flertallet studieforberedende.

Høsten 2021 begynte 75 900 elever i første klasse på videregående, viser tall fra Statistisk sentralbyrå. Ser man hele landet under ett, begynte det omtrent like mange på yrkesfag som på studieforberedende. Men denne jevne fordelingen gjelder ikke hvis vi ser på hvor i landet elevene kommer fra. I en typisk byklasse velger omtrent sju av ti (71 prosent) å starte på studieforberedende løp. I de minste distriktskommunene er det imidlertid omtrent speilvendt – her velger nesten sju av ti (68 prosent) yrkesfag.

Også foreldrenes utdanningsnivå spiller inn når ungdommene velger. Nesten åtte av ti elever som har foreldre med lang høyere utdanning, velger studieforberedende utdanningsprogram.

Fagskolene skal få bestemme mer om eget studietilbud

OSLO Fagskolene bør selv få opprette og godkjenne egne studietilbud, foreslår regjeringen.

Forslaget begrunnes i behovet for raskere endring i tilbudet fagskolene gir til sine studenter.

– Fagskolene må raskt kunne opprette tilbud som arbeidslivet trenger, men mange opplever at det tar for lang tid å få godkjent nye studietilbud. Dette taper både studenter og arbeidslivet på, sier forsknings- og høyere utdanningsminister Ola Borten Moe (Sp).

Han peker på at en eldre befolkning, digitalisering og det grønne skiftet gjør at behovet for nye fag bare vil øke. Fagskolene har merket etterspørsel etter utdanninger som kombinerer flere fag, for eksempel helseteknologi, bygg og IKT, teknologi og ledelse.

I dag er det Nokut (Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen) som godkjenner nye studietilbud. Hvis fagskolene selv skal godkjenne, krever det en lovendring. Departementet forbereder nå et forslag om dette som skal sendes på høring.

Samtidig starter arbeidet med en ny melding til Stortinget om høyere yrkesfaglig utdanning. Den skal legges fram senest våren 2025, ifølge departementet.

Akkreditert i Erasmus+

OSLO WorldSkills Norway har for perioden 2023-2025 blitt akkreditert i Erasmus+-ordningen.

– Dette gjør det lettere for oss å søke om økonomisk støtte til aktivitetene til det norske Yrkeslandslaget, sier daglig leder Bjørnar Valstad.

Han sier at akkrediteringen i første omgang gjør at utøvere og eksperter på Yrkeslandslaget får mulighet til å reise ut i Europa i forbindelse med forberedelser til internasjonale konkurranser.

– Vi er derfor helt sikre på at dette vil være med på å løfte kvaliteten på treningen og forberedelsene til internasjonale mesterskap. Dette vil gi ringvirkninger både for ungdommene, bedriftene og organisasjonene som er involvert, sier Valstad.

Det er 33 programland i Erasmus+; EU-landene, Nord-Makedonia, Serbia, Tyrkia, Island, Liechtenstein og Norge.

Norge er med i programmet på lik linje med EU-landene gjennom EØS-avtalen.

Thea Tuset er ny fungerende leder for fagskolestudentene

OSLO «Etter flere år som tillitsvalgt, og over halvannet år som frikjøpt nestleder i ONF så føler jeg meg trygg når jeg nå går over i ansattrollen som fungerende leder frem til landsmøtet, samtidig som jeg vil ivareta rollen som nestleder i hovedstyret», sier Thea Tuset som er ny fungerende leder for fagskolestudentene.

Tuset tok over etter Henning Skau da gikk over i nytt heltidsverv i Forbundet for Ledelse og Teknikk.

Hun er født og oppvokst på en gård i Steinkjer i Trøndelag, og var student ved Einar Granum Kunstfagskole, da hun ble aktiv i studentpolitikken. I et intervju med nettstedet fagskolestudent, sier Tuset at studentdemokratiet for henne er viktig.

– Studentene er grunnlaget til fagskolen. Da er det viktig at vi blir hørt. For meg er dette en god dialog mellom studenter, administrasjon og fagstab. Studentrådet er et godt bindeledd i denne kommunikasjonen, sier hun.

Utsynsmeldingen skal være klar før påske i år

OSLO Regjeringen vil før påske legge frem en melding om det norske samfunnets fremtidige kompetansebehov.

Meldingen skal peke på de viktigste kompetansebehovene i arbeids- og samfunnslivet fremover, og bidra til at innbyggerne i hele landet har tilgang til utdanning.

«Det er store udekkede arbeidskraft- og kompetansebehov i arbeidslivet, og det er grunn til å tro at utfordringen vil bli enda større fremover. Aldringen av

befolkningen fører til at vi relativt sett blir stadig færre mennesker i arbeidsfør alder. Det kan også bli vanskeligere å rekruttere arbeidskraft fra utlandet. Med et begrenset økonomisk handlingsrom blir det enda viktigere å prioritere og satse på den kompetansen som er viktigst for Norge.», skriver regjeringen om meldingen.

Utdanningsforbundet har gitt innspill i prosessen.

Forbundet peker blant annet på at for mange lærere i videregående opplæring mangler formell, fagspesifikk og pedagogisk kompetanse, men også at det er behov for tiltak som sikrer at klasser og grupper i videregående opplæring ikke blir for store.

«Lærere opplever at grensene for svarlig klassestørrelse stadig flyttes, noe som gjør det vanskelig å følge opp elevene både faglig og psykososialt. I studieforberedende utdanningsprogram er det ikke uvanlig at en lærer har eneansvar for grupper på 35 elever eller mer. Også i mange av yrkesfagene er gruppene for store til at elevene får den oppfølgingen de trenger.», skriver forbundet.

Sju av ti godkjente lærebedrifter har lærling

OSLO De siste årene har flere og flere godkjente lærebedrifter, fått lærling. Mer enn 21 000 bedrifter hadde lærling i 2021–2022.

Dette er omtrent sju av ti av lærebedriftene som er godkjente. I dette skoleåret er det rundt 28 100 godkjente lærebedrifter i Norge, ifølge ny statistikk fra Utdanningsdirektoratet.

Selv om flere og flere får lærling, er det fortsatt mange godkjente som ikke har lærling.

I 2021–2022 hadde 25 prosent av disse bedriftene ikke hatt lærling det siste året. Dette tyder på at det ikke bare må satses på å rekruttere nye lærebedrifter, men å beholde eksisterende.

Når skolen er i barnehagen

Praksisbrev ble løsningen:

Jasmine og Mona gleder seg endelig til å gå på skolen

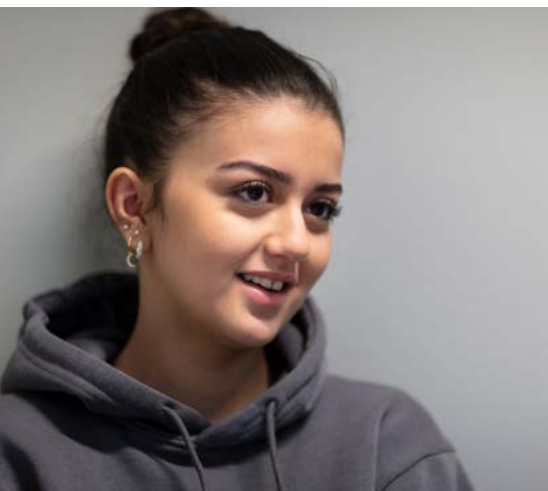
OSLO For Jasmine og Mona var det ingenting som var positivt med skolen.

Nå er de et sted hvor de duger.

TEKST **WENCHE SCHJØNBERG** BILDER **WERNER JUVIK**

Ingen av dem forsto hvordan de skulle nå målet om å få en utdanning. Nå går de på skole på arbeidsplassen.

Fire dager i uka er de i en barnehage i Oslo. Tradisjonell klasseundervisning har de bare på tirsdager. Går alt etter planen, er begge jentene ferdige barne- og ungdomsfagarbeidere om fire år.

Jasmine Selmi trives bedre på jobb enn på skolen.

Da har de gått to år på praksisbrev på Etterstad videregående, og to år i lære.

– Jeg slet mye på skolen. Jeg måtte finne en bedre løsning enn vanlig skole, sier Jasmine Selmi (16).

Hun beskriver skoledagen som et mareritt.

– *Hvorfor? Hva var så ille?*

– Det var kjedelig å sitte bak en pult. Jeg var skolelei. Og så var det mye stress med prøver. Jeg sov dårlig. Så hjalp det ikke om læreren skrøt av meg på fagsamtaler, når jeg likevel ikke klarte prøvene. Det gikk bare ikke, sier hun.

Jasmine, som er fra Tøyen i Oslo, begynte først på Ulsrud videregående etter ungdomsskolen. Hun hadde et ønske om å arbeide med barn, derfor startet hun på helse- og oppvekstfag. Men fra dag til dag, og fra uke til uke, ble skoledagene bare verre og verre.

URO 16-åringen beskriver følelsen skolehverdagen ga henne, som en slags

veldig uro som spredte seg i hele kroppen. Stress er et annet ord hun bruker. Hverdagen innebar også konsentrasjonsvansker og tanker som fløt av sted, langt bort fra undervisningen.

– Jeg likte alltid å sitte ved vinduet. Så kunne jeg følge med på det som skjedde ute, men jeg ble flyttet lengre frem i rommet.

– *Hjalp det?*

– Nei. Jeg fortsatte jeg å tenke på noe annet, jeg kjente fortsatt på uro, sier hun og viser ved å trippe med bena hvor urolig klasseromsundervisningen gjorde henne.

– *Men fortsatte du å gå på skolen, eller ga du opp?*

– Jeg synes det var veldig vanskelig, men jeg forsøkte virkelig. Jeg klarte ikke alltid å være der, jeg fikk det ikke til. I perioder ble angsten skikkelig ille, og så følte jeg at jeg ikke klarte mer, så jeg dro hjem. Så jeg hadde et stort fravær etter hvert. Men jeg prøvde

Mona og Jasmine sammen med noen av barna.

virkelig å få det til. Nå er jeg glad, og jeg har ingen problemer med å stå opp om morgenen.

SKRYT Samtalen foregår på styrerrommet i Hjelmsgate barnehage, i en travel bygata i Oslo. Vi sitter sammen med styrer og barnehagelærer Katrine Nyhuus, og de to praksisbrevelevne Jasmine Selmi (16) og Mona Abdi (21). Selv om ordningen med praksisbrev er ganske så ny for barnehagen, skryter Nyhus av de to elevene, og sier hun ser dem som en ressurs for barnehagen:

– Men jeg stiller krav. De må ville være her. De må ha lyst til å lære. De må være til stede for barna. Det er viktig for at ordningen med praksisbrevelever skal fungere.

«Skoledagen» på jobb står i sterk kontrast til skoledagene Jasmine og Mona beskriver fra tradisjonell videregående. Her får de lønn, de arbeider på en avdeling, de tar seg av barn, de får

«undervisning» i form av råd, veiledning og hjelp fra voksne fagarbeidere. De står i en praktisk arbeidshverdag mens de lærer.

Som Jasmine har også Mona opplevd tradisjonell skolegang som vanskelig. Beskrivelsene av mangel på mestring går som en rød tråd gjennom samtalen.

IKKE FRAVÆR – Jeg startet i første klasse på videregående flere ganger, forteller Mona:

– Egentlig var det meningen jeg skulle bli apotektekniker. Men det gikk bare ikke på den vanlige måten, beskriver hun.

– *Hadde du høyt fravær*, spør vi, vel vitende om at vi med spørsmålet avslører egne fordommer om fravær og gjennomføring.

– Nei, jeg har ikke mye fravær. Jeg var i alle timene. Har jeg en avtale, kommer jeg alltid tidlig, svarer Mona.

Det å skulle møte på jobb hver dag mener hun dermed er en perfekt måte å ta utdanning på.

– Egentlig ville jeg bli apotektekniker eller jobbe innen eldreomsorgen på sykehjem, men den muligheten fantes ikke som praksisbrev. Derfor har jeg valgt barnehage, forteller hun.

LÆRLINGER Både hun og Jasmine sikter mot å bli lærlinger etter to år som praksisbrevelever. Begge tenker nå at de vil bli barne- og ungdomsfagarbeidere, og at de ønsker å jobbe i barnehage.

– *Beskriv en vanlig dag i barnehagen.*

– Vi hjelper barna med å kle av og på seg. Vi hjelper dem med å spise. Vi hjelper dem med å leke. Noen ganger gråter de, da må vi trøste dem. Vi lærer på en praktisk måte. Det er noe helt annet enn å lese i en bok, sier de to jentene.

– *Blir dere slitne?*

Mona Abdi hadde egentlig tenkt til å bli apotektekniker. Nå trives hun i barnehage.

– Det går bra, sier Jasmine og ler. Hun har vært åpen med styrer Katrine om at hun i perioder sover dårlig. De er derfor enige om å vente med de tidligste vaktene.

– Så lenge vi er ærlige og spiller med åpne kort, tror jeg dette skal gå bra, sier styreren. Hun har et personlig engasjement for at videregående opplæring må ha alternative løp, at det må være flere veier til fagutdanning enn bare det tradisjonelle løpet som starter med to år i skole med mye teori.

– Jeg har selv en datter som har gått på praksisbrev, og ordningen som Åshild Tårnesvik har arbeidet for, har virkelig vært så viktig for oss, så jeg vil bidra, sier hun.

«BANKENDE HJERTE» Hun beskriver faglærer Åshild Tårnesvik som en med det hun kaller «et enormt bankende hjerte for elever som ikke passer inn i den akademiske undervisningen».

– Når de er ferdige på ungdomsskolen, har de sittet ti år på skole allerede.

Hvis de ikke får det til, er det så viktig at det finnes alternativer. Alle foreldre vil ønske det for barna sine, sier Katrine Nyhuus, som mener at det også i barnehager må være rom for en annen type opplæring av fagarbeidere.

Før hun tok imot praksisbrevelevne, kjørte hun dem igjennom et grundig intervju. Å være praksisbrevelev betyr at du faktisk er på jobb, du får lønn, og læreplassen får et tilskudd og må være godkjent lærebedrift.

– Jeg sa til dem, du skal ikke kaste bort to år, dette må være noe de virkelig vil. Og de må ville lære, sier hun.

Elevene brukes ikke som vikarer, de går seks timers vakter, som en skoledag, og de jobber ikke i ferier.

– Men det er klart at de etter hvert skal få prøve seg på å være med på tidlig- og senvakter, men de går ikke alene med barna, de er elever, de inngår ikke som grunnbemanning, sier hun.

MESTRING – Det er jo et ganske stort pensum de skal igjennom i programfagene, som øvrige elever får på skolen. Hvordan legger dere opp dette?

– Jeg har ikke svar på alt dette ennå, veien blir litt til mens vi går, men de skal igjennom yrkesetikk og psykologi og kunnskap om barns utvikling og mye annet. Vi samarbeider tett med Etterstad, sier barnehagestyreren, som er sikker på at dette vil gå seg til, og som er i nær dialog med egne barne- og ungdomsfagarbeidere om praksisbrevelevne.

Det er midt på dagen, og de aller minste av barnehagens barn sover. Noen, som er bitte litt større, begynner å våkne til, og stabber søvnige over gulvet. Jasmine og Mona sitter klare med hvert sitt fang, og tilbyr de minste noen leker. Det er tilstedeværelse og ro i rommet, Yrke får lov til å ta noen bilder, det skjer akkurat nå, og det er følelse av mestring. ❖

På Etterstad skal det bli mulig å ta praksisbrev i nær sagt alle fag

OSLO Enten du vil bli kokk, barne- og ungdomsfagarbeider, frisør eller tømrer, skal det bli mulig å ta praksisbrev på Etterstad, hvis alt går etter planen.

TEKST **WENCHE SCHJØNBERG** BILDER **WERNER JUVIK**

Målet er at denne praktiske utdanningen skal være mulig å ta i nær sagt alle yrkesfag, ønsker skoleledelsen.

– Så sant vi klarer å finne arbeidsplasser som egner seg for elevene, ser jeg ingen grunn til at vi ikke skal kunne gjennomføre praksisbrev i alle fag, sier kontaktlærer for praksisbrev Åshild Johanne Tårnesvik til Yrke.

Etterstad videregående er den sko-

len i Oslo som tar inn elever de mener egner seg for praksisbrev. Kort fortalt går praksisbrev ut på at eleven tar fagutdanningen på en svært praktisk måte. Fire dager i uken er eleven på en godkjent arbeidsplass innen sitt fagområde. Den femte dagen foregår undervisningen på skolen, og da står det utelukkende fellesfag på timeplanen. Etter to år går eleven opp til en prak-

sisbrevprøve, og deretter er det mulig å bygge ut utdanningen med ordinær læretid, som forhåpentlig munner ut i fagbrev eller svennebrev etter to år.

ANNERLEDES Målgruppen for faget er ungdommer som ellers står i fare for å droppe ut av skolen. Men det er også elever som tas inn for eksempel fordi de har gjort feilvalg og ønsker

Hedda Olsen og Thea-Lee Westerberg Östlin i klasserommet på Etterstad.

en mer praktisk rettet utdanning, som for eksempel Hedda Olsen (16). Hun tar praksisbrev i salg- og servicefaget og jobber på XXL i Oslo, og stortrives med det.

Hun forteller at hun først kom inn på sitt førstevalg på Edvard Munch videregående i Oslo, men at hun forsto at hun hadde valgt feil, det var salg og service hun ville arbeide med.

– Da ringte mamma litt rundt, og fant dette tilbudet. Jeg er veldig fornøyd med det. Jeg liker å være ute og jobbe, jeg liker å arbeide med kundeservice, det er mye mer fart i arbeidslivet, det passer meg, sier Hedda til Yrke. Hun ser ikke bort fra at hun kommer til å søke på ledende jobber i XXL-kjeden, og opplever arbeidet som svært spennende og mener også at hun blir godt

tatt imot. XXL har flere tidligere praksisbrevelever i arbeid, også i lederstillinger, så det skorter ikke på forbilder for Hedda og medelevene hennes.

INTERVJU Før Hedda kom inn på Etterstad, måtte hun som de andre i klassen gjennom et intervju med kontaktlærer Tårnesvik. Det går ikke an å søke på praksisbrev i ordinært opptak, hver elev håndplukkes til tilbudet.

Thea Schrøder (16) tar praksisbrev i restaurant- og matfag, og hun er utplassert på kafeen Jordbærpike på Storo. Også hun trives.

– Jeg har aldri likt skole, men jeg liker å jobbe. Jeg er ute i kafeen og i disken. Jeg trives bedre med arbeid enn skole, sier hun.

Det går omtrent like mange jenter

som gutter i vg1-klassen på praksisbrev. En av guttene er Niklas Wang-Hansen, som tar logistikkfaget på Diakonhjemmet.

Thea Schrøder jobber på Jordbærpike.

Niklas Wang-Hansen går på logistikk.

Mattelærer Johanne Isaksen lærer bort statistikk.

– Etter ti år på barne- og ungdomsskolen var jeg i grunn ganske lei av skole, så dette er et tilbud som passer meg bra, sier han til Yrke.

– Det er bra at det går an å ta utdanning gjennom praktisk arbeid, legger han til.

STOR INTERESSE Lærer Åshild Tårnesvik og rektor ved Etterstad videregående skole, Elin Stavrum, forteller om en stor interesse for praksisbrev.

– Vi har til nå tilbudt praksisbrev i først og fremst salg og service og reiseliv, men nå har vi elever på restaurant- og matfag og teknologi og industrifag (logistikk). Men vi har også utvidet til å ta med barne- og ungdomsarbeiderfaget, et programfag vi selv ikke har på Etterstad.

Åshild Johanne Tårnesvik sier at hun mener det ikke er noe i veien for å ta inn alle yrkesfag, dersom arbeidslivet stiller opp.

– For eksempel bør det være mulig å få på plass en kontrakt for en elev som vil bli tømmer, bare vi finner en arbeidsplass som er godkjent læreplass, forteller Tårnesvik.

Fra neste skolehøst kan Etterstad ta imot tre klasser i praksisbrev, og skolen forteller om stor interesse. Målgruppen for tilbudet er den samme som oppfølgingstjenestens målgruppe.

IKKE TILRETTELAGT – Det er viktig å understreke at dette ikke er rettet mot elever som trenger tilrettelegging på grunn av kognitive problemer, men det er elever som ikke har følt seg hjemme

i den ordinære skolen, understreker rektor Stavrum.

– Jeg tror en del forveksler ordningen med praksisbrev med lære kandidatordningen. Dette er ikke tilrettelagt undervisning, men en undervisning som krever et stort samarbeid med arbeidslivet, og som bidrar til at alle får en mulighet, sier Etterstad-rektoren.

Tårnesvik, som leder fagområdet, har fått flere henvendelser fra skoler i nær sagt hele Norge, og er svært interessert i å fortelle mer om praksisbrevene, både til skoleeiere, skoler og rådgivere.

– Flere rådgivere burde kjenne til denne muligheten, mener hun. ❖

Jonas skal være tømrerlærling i tre år:

- Tror jeg lærer mer på byggeplassen enn på skolen

RØROS - Jeg tror jeg lærer mer i en bedrift enn ved å gå på skolen, sier Jonas Kosberg (17). Han skal være tømrerlærling i tre år, noe som er uvanlig.

TEKST OG BILDE **HARALD VINGELSGAARD**

Vi møter ham på en byggeplass i Brekken i Røros kommune sør i Trøndelag, ikke langt fra svenskegrensa. Han er med og restaurerer et gammelt bolighus, slik at det nesten blir som nytt innvendig.

- Her har jeg lagt nytt gulv, vært med og sette inn nye vinduer og dører, og byttet isolasjon i veggene, forklarer Kosberg.

- *Hvorfor tror du at du lærer mer som lærling enn ved å gå vg2 tømrer?*

- Fordi jeg får mer praksis. Jeg lærer av tømrerne som jobber med dette hver dag. Jeg jobber fra mandag til onsdag, og går på skolen torsdag og fredag. Og så begynner jeg å tjene penger i stedet for å sitte på skolen, sier Kosberg.

Han ser ingen ulemper ved å være lærling i stedet for å gå vg 2 tømrer.

TO PLUSS TO Den vanlige veien fram til fagbrev som tømrer er først to år på skolen og deretter to år som lærling.

Kosberg gikk vg 1 bygg- og anleggsteknikk før han høsten 2022 startet som lærling i stedet for å gå vg 2 tømrer.

Den dagen vi møtte ham, lærte Jonas Kosberg faget sammen med lærling Ola Lillebakken (19) på denne byggeplassen. Ola Lillebakken gikk den vanlige veien, med to år på skolen, og er snart ferdig med sitt andre år som lærling.

- Jeg angrer litt på at jeg ikke gjorde som Kosberg, sier Lillebakken.

- Kosberg kommer noen steg lengre i sitt første år som lærling enn de som går vg 2 tømrer. Det ser jeg. Kosberg var heldig som fikk tilbud om tre års læretid, sier Lillebakken.

UTPLASSERT Begge arbeider i firmaet Kjellmark, som har sitt hovedkontor på Røros. Kosberg ble mer og mer interessert i faget tømring da han var uplassert i Kjellmark mens han gikk på skolen.

Jonas Kosberg er svært motivert for faget. Han hadde sommerjobb i samme firma, Kjellmark, før han begynte som lærling. Som lærling begynner han straks å tjene penger, i motsetning til de som går på vg 2.

I tillegg til å være lærling arbeider han i butikken til Byggmakker, hvor han selger trelast i helgene.

- *Hvordan ser du for deg de tre årene som lærling?*

- Jeg tror det blir interessant og spennende. Jeg har lært mye allerede, sier han.

Før prosjektet i Brekken, var han med på å bygge et nytt bad i en bolig. På en annen bolig var han med og byttet utvendig panel.

Noe av det viktigste han har lært, er å være nøyaktig når han arbeider. - Jeg

liker å gjøre ting ordentlig. Jeg liker det jeg holder på med. Det er artig.

Selv om han tror han lærer mer ved å være i bedrift, er han svært godt fornøyd med sitt første år på vg 1 bygg- og anleggsteknikk ved Røros videregående skole.

- Der lærte jeg mye, sier Kosberg, før han og Lillebakken setter inn nye dører i boligen.

Bedriften Kjellmark, der han er lærling, er et entreprenørkonsern med til sammen 120 ansatte. De har åtte lærlinger, sju i tømrerfaget og en i transport og logistikk.

- Vi satser veldig hardt på lærlinger, sier daglig leder Trond Schjøberg i Kjellmark:

- Vårt mål med å ha lærlinger er å ansette dem når de har tatt svennebrevet. Vi vil utdanne våre egne fagarbeidere.

KULTUREN Han sier at lærlingene blir vant til kulturen i bedriften, noe som er en stor fordel ved senere ansettelser.

- Lærlingene blir også godt kjent med byggebransjen generelt, sier han.

Alle lærlingene hos Kjellmark får 20 000 kroner til å ta førerkortet, med andre ord nesten gratis førerkort. Samtidig gir Kjellmark litt høyere lønn enn tariffen til sine lærlinger.

17 år gamle Jonas Kosberg startet som lærling i tømrerfaget høsten 2022. – Jeg tjener penger, og tror jeg lærer mer enn å gå på skolen.

Det er stort behov for flere fagarbeidere i bransjen.

– Det er ikke noe nytt for oss å tilby alternativ opplæring, med tre års læretid. Vi har hatt flere tømrerlæringer på den ordningen tidligere. Og det har fungert veldig godt, sier daglig leder Schjølberg.

SKOLEUTVALGET Han er med i skoleutvalget ved Røros videregående skole.

– Jeg synes grunnopplæringen i skolen er jevnt over god, understreker han.

Schjølberg prøver å påvirke utdanningen av byggfagene i dette utvalget. Kjellmark har også hatt flere av sine ansatte på skolen for å undervise, mest i data, kalkulasjon og HMS.

Bedriften tar inn mange skoleelever på praksisplass – utplassering.

– Vi sier aldri nei til de som kom-

mer og spør om praksisplass hos oss. Dette er en fin måte å bli kjent med ungdommene på. De får en forsmak på arbeidslivet, og det er veldig positivt. Vi ser at det er stor forskjell mellom elevene med tanke på hvor motiverte de er for å lære faget.

– Jeg er veldig godt fornøyd med lærlingene vi har i bedriften nå, sier daglig leder Trond Schjølberg i Kjellmark på Røros. ♦

Røros videregående vil legge til rette for hver enkelt elev

RØROS - Vi legger best mulig til rette for hver enkelt elev, sier Lars Tore Grytbakk, som er yrkesfaglærer i byggfag ved Røros videregående skole sør i Trøndelag.

TEKST OG BILDER **HARALD VINGELSGAARD**

Denne dobbeltgarasjen har elevene i vg1 bygg- og anleggsteknikk satt opp med veiledning fra yrkesfaglærer Lars Tore Grytbakk.

– Det er veldig sjelden at elever velger tre år i læretid for å bli tømrer, slik Jonas Kosberg har gjort. De aller fleste går vg1 bygg- og anleggsteknikk og vg2 tømrer, sier Grytbakk. Han er kontaktlærer for vg1 og har noen fag i vg2.

Da Kosberg gikk vg 1, fikk han tidlig tilbud om læreplass i bedriften Kjellmark, hvor han nå tar sin læretid.

– Eleven brenner for faget og ønsket å gå rett ut i læretid selv. Derfor tror jeg dette var et veldig godt valg for Kosberg, sier Grytbakk.

De aller fleste elevene som velger tømrerfaget, tar det andre året på skolen, med andre ord vg2 tømrer. Deretter går de ut i lære i to år i en bedrift, før de tar svenneprøven.

– Mange elever er ikke klare for å gå ut i arbeidslivet etter vg1 når de er 16 eller 17 år. Noen synes det kan være litt skummelt. De opplever det derimot trygt å gå et år til på skolen, understreker han.

ÅTTE UKER Elevene som går vg2 tømrer på Røros videregående skole, har til sammen åtte uker praksis i bedrift, fordelt over tre perioder i løpet av skoleåret. I tillegg kommer produksjonsfaget to dager i uka.

Høsten 2022 har elevene i produksjonsfag bygd en dobbelt garasje for en privatperson som bor i nærheten av skolen.

– Det er mer motiverende å bygge noe reelt, i stedet for modeller som senere skal rives eller kastes, sier Grytbakk.

– *Hva gir best faglig opplæring, to år på skolen eller tre år i bedrift?*

– Det er et vanskelig spørsmål. Det finnes ingen fasitsvar. Det er opp til

hver enkelt elev. Noen er motiverte for å gå rett ut i arbeid, andre er ikke det.

BLIR KJENT Praksis i bedrift mens de går på skolen, enten det er vg1 eller vg2, er nøkkelen til å skaffe læreplass.

– Elevene blir kjent med bedriftene når de har praksis. Og bedriften blir kjent med dem. Mange elever får tilbud om læreplass i bedriften hvor de er utplassert, sier Grytbakk.

I vg1 bygg- og anleggsteknikk på Røros har de praksis i to uker tre ganger i løpet av skoleåret, det vil si til sammen seks uker i bedrift.

– Vg1 bygg- og anleggsteknikk fører fram til 37 forskjellige fag. De fleste elevene våre velger tømrerfag eller anleggsteknikk i sine praksisperioder. Elevene kan velge praksisfag selv. De kan velge forskjellig fag i løpet av skoleåret, sier han.

DISTRIKTSSKOLE Røros videregående skole er en distriktsskole på Røros hvor det bor i overkant av 5 500 personer. Skolen gjenspeiler arbeidslivet og har mange store fag som for eksempel bygg- og anleggsteknikk og helse- og oppvekstfag. Men det sier seg selv at en distriktsskole ikke har vg2-tilbud for alle de små fagene. Dette fører til at de må finne noen alternative løsninger for elevene som ønsker de små fagene.

Derfor er tre års læretid vanlig for elever som satser på mindre fag, som maler. Med tre års læretid slipper elevene å flytte hjemmefra og bo på hybel. De kan derimot jobbe i en bedrift på hjemstedet sitt og tjene penger fra første år som lærling.

En ordning med tre års læretid kan

Noen er modne for å gå rett ut i bedrift etter vg1, for andre er det bedre å gå vg2 tømrer først, sier yrkesfaglærer Lars Tore Grytbakk.

også være en fordel for bedriftene som vil skaffe seg fagfolk. Et eksempel er to lærlinger som har fått tre års læretid hos malerfirmaet Røros Malerservice, fordi det ikke finnes vg2 overflate-teknikk som fører fram til maler- og overflate-teknikkfaget.

– For oss er tre års læretid en suveren ordning. Vi har stort behov for fagfolk. Det er nesten umulig å skaffe faglærte malere på Røros, i og med at det ikke er en linje med vg2 overflateteknikk her, sier malermester og daglig leder Sven Tore Tørres i Røros Malerservice.

Vg2 treteknikk er et annet eksempel på en utdanning som ikke finnes der, et fag som handler om å utvikle og lage ting av tre som hovedmateriale. En lærling har derfor fått et treårig løp i en bedrift som lager dører og vinduer på Røros.

– Vi prøver å legge til rette så godt som mulig etter hver enkelt elev sine ønsker. Skolen, opplæringskontoret og bedriftene samarbeider om dette, sier yrkesfaglærer Lars Tore Grytbakk. ❖

Opplæringskontoret:

Tre års læretid kan være bra for noen

RØROS – Er eleven svært motivert for å begynne å jobbe, kan det være bra med tre års læretid, sier Stein Illevold, som er opplæringskonsulent i Fagopplæring i Fjellregionen.

TEKST OG BILDER **HARALD VINGELSGAARD**

Opplæringskontoret tilpasser opplæringen til hver enkelt.

– Vår oppgave er å legge til rette for, skreddersy, et opplegg etter hver enkelt sine forutsetninger. En slik måte å jobbe på er midt i blinken med tanke på individuell opplæring, som det snakkes mye om for tiden, sier opplæringskonsulenten.

Han sier at hvis eleven ikke er motivert for å gå ut i arbeidslivet så tidlig, så kan det andre året på skole være best.

MER MODEN – Det andre året kan gjøre eleven mer moden for arbeidslivet, mener han.

Illevold følger nøye med lærlingene underveis i læretiden.

– Jeg holder i trådene og tar tak i det faglige, sammen med bedriftene. Den som er faglig veileder for lærlingene i bedriftene, har mange travle dager. Da kan det være ekstra nyttig at vi fra opplæringskontoret stepper inn. Noen ganger gir vi veiledning og rettleiding. Noen trenger mye veiledning, andre greier seg mer selv. Målet er uansett at hver enkelt skal få best mulig fagopplæring, sier han.

Han sier at kontoret er strålende

fornøyd med gjennomføringen av fagopplæringen til lærlingene. Få slutter. Veldig få stryker.

Opplæringskontoret hadde i november i fjor 132 lærlinger, derav 42 i byggfag. Opplæringskontoret favner hovedsakelig Røros-regionen sør i Trøndelag og Nord-Østerdal i Innlandet.

INGEN GENERELLE FORDELER Han har bred yrkeserfaring fra bygg, teknisk tegning og undervisning, blant annet i videregående skole.

– *Hvilke fordeler og ulemper er det med ett år vg1 og deretter tre år i læretid?*

– Ingen generelle fordeler. Men det er en ulempe. De med tre års læretid må ta teorieksamen på nivå vg3. De som går vg2, tar teorieksamen på vg2.

Han understreker at ekstra teori ikke er så avskrekkende som det kan høres ut til.

– De som tar tre års læretid, praktiserer gjerne faget ett eller halvannet år før de begynner på teorien. Etter denne praksisen blir det lettere å ta teorien, når de ser den i sammenheng med det praktiske, sier han. ❖

– Jeg stortrives som rørlegger, sier Jan Ove Randen, som tok tre års læretid i hjembygda Follidal.

Jan Ove tok svennebrev som rørlegger etter nettstudier og tre år som lærling

TYNSET - Jeg storkoser meg i jobben som rørlegger. Det gjorde jeg også i alle de tre årene jeg var lærling, sier Jan Ove Randen (21).

Vi møter ham ved ei hytte i skogen i nærheten av Rondane. Der skal han skifte en vannpumpe under servanten på badet. Han skal også passe på at hytta får vann fra brønnen ved bekken til vinteren. Det er montert en strømkabel inntil vannledningen slik at vannet ikke skal fryse.

Randen gikk en uvanlig vei fram til fagbrev som rørlegger. Det vanlige er to år på videregående skole og tre og et halvt år læretid i bedrift før man tar fagprøven. Men på Nord-Østerdal videregående skole på Tynset i Innlandet, hvor han var elev, har de ikke vg2 rørlegger. En av de nærmeste skolene med vg2 rørlegger, sett fra Follidal, ligger i Brumunddal, som er flere timers kjøring fra hjemstedet, en vei.

REDNINGEN Firmaet Rørleggermester Ole Peter Berger i hjembygda ble redningen.

– Jeg hadde praksis hos ham i mange uker da jeg gikk på videregående skole og tok byggfag. Jeg var heldig og fikk tilbud om å ta tre års læretid hos ham, i stedet for å reise til Brumunddal og gå vg2 rørlegger på Ringsaker videregående skole, sier han. Det fristet ikke å bo på en kostbar hybel, langt hjemmefra.

– Jeg synes det var ideelt å få lærlingplass i Follidal, slik at jeg kunne bo

hjemme, trygt, godt og billig hos mine foreldre, sier han. Dette førte også til at han begynte å tjene penger ett år tidligere enn de som går vg 2.

DIGITALT KLASSEROM Randen tok teorien i rørfag på nettet hjemme i Follidal midt i koronakrisen, da Norge var stengt ned i lange perioder.

– Jeg var med på et kurs i regi av Folkeuniversitetet. Vi hadde et digitalt klasserom, forteller Randen. Det vil si at han så læreren og de fleste andre medelevene live på internett når det var undervisning tre timer om kvelden en gang i uka.

– Jeg var veldig interessert i temaet rørfag, så jeg satt i ro og fulgte med på undervisningen i alle disse tre timene. Om det hadde vært kjedelig, kunne jeg jo logget meg av. Medelevene var voksne folk, den eldste over 50 år. De stilte mange interessante faglige spørsmål, slik at det ble samtaler som jeg lærte mye av, sier Randen.

Læreren hadde selv vært rørlegger.

– Læreren var svært interessert i faget, engasjert og flink til å lære bort. Kurset på nettet var en kjempefin måte å lære rørfag på, sier Randen. Dette var et kurs han gikk på det første året som lærling.

Han behøvde ikke ta mer teori enn rørfag, fordi han hadde gått både vgi

Randen ved brønnen som gir vann til hytta.

bygg- og anleggsteknikk og vg2 tømrer på Tynset før han startet som lærling. Med denne bakgrunnen ble det også tre års læretid, i stedet for tre og ett halvt.

HELDIG Randen tok svennebrevet i mai 2022. Da hadde han allerede fått jobb hos rørleggermester Berger. I Folldal, med om lag 1 500 innbyggere, er det ingen andre rørleggere. Den nærmeste holder til flere mil unna hjembygda hans.

– Jeg var heldig som fikk denne jobben.

Arbeidet er svært variert: Han lager nye baderom med røropplegg, klosetter, servanter og dusjkabinett. Han skifter ut gamle rør med nye og monterer avløpsanlegg i forskjellige typer bygninger. I Folldal er det mange fjøs, hvor han for eksempel kobler til vann på melketanker og melkeroboter. Han har også mange småjobber og service på installasjoner.

– *Hvorfor valgte du å bli rørlegger?*

– Da jeg gikk vg1 bygg- og anleggsteknikk, var det fordi jeg hadde lyst til å bli tømrer. Det første året prøvde jeg mange forskjellige yrker, som feier, snekker og rørlegger, i praksisperiodene.

Han sier at det var under praksis han

forsto at rørlegger er et spennende yrke.

– Men da det ikke var vg2 rørfag på Tynset, gikk jeg vg2 tømrer, fordi jeg trivdes så godt der. Det andre året hadde jeg mange perioder med praksis som rørlegger. Det er jo uansett fint å kunne byggfag, fordi jeg som rørlegger arbeider på byggeplasser sammen med tømrere. Når de snakker fagspråket sitt, skjønner jeg hva de prater om. I byggfag lærte jeg hvordan hus er konstruert, og mange byggfaglige ting som er nyttig for meg som rørlegger, sier han.

– *Hvordan var de tre årene som lærling for deg?*

– Jeg følte meg velkommen. De som jobbet her, viste interesse for meg og hadde lyst til å lære meg faget, og ikke minst satse på meg for fremtiden. Jeg ville jo være i Folldal, flytte andre steder har aldri vært tema for meg.

– *Hvordan var læretiden med tanke på å lære faget?*

– Jeg har lært veldig mye disse tre årene. Tre års læretid har vært perfekt for meg. Nå har jeg et variert arbeid, slik at jeg kan få bruke kroppen i stedet for å sitte rolig hele dagen, sier 21-åringen.

Han sier han storkoser seg som rørlegger.

– Det som er så fint, er at det hele tiden kommer noe nytt i faget: Nye

rørtyper. Nye deler. Nye måter å gjøre ting på. Og mye annet forskjellig, sier rørlegger Randen, før han setter inn den nye vannpumpa på badet og fikser brønnen til vinteren.

LÆRER AV LÆRLINGENE – Det har vært veldig fint å ha Jan Ove Randen som lærling i firmaet, sier rørleggermester Ole Peter Berger, som har over 40 års erfaring i yrket.

Det er nok, ifølge ham, liten tvil om at mye av den beste læringen foregår ute i bedriftene.

– Vi lærer av hverandre. Unge folk ser faget vårt med andre øyne enn oss erfarne i bransjen. De unge er flinke med blant annet ny teknologi, sier Berger.

– *Hvorfor ga du tilbud om tre års læretid til Randen?*

– Jeg mener det er svært viktig å ta ansvar for å utdanne nye rørleggere, ikke bare for å ansette dem selv. Bransjen har behov for flere fagfolk. Altfor mange bedrifter tar ikke inn lærlinger.

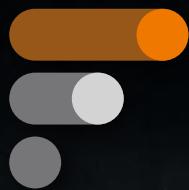
Berger har flere ganger opplevd at andre bedrifter nærmest har «stjålet» rørleggere, fagfolk som har vært ansatt i Bergers eget firma.

MØT OPP Underveis i læretiden må selv sagt det faglige på plass for hver enkelt lærling.

– God oppførsel! Møt opp på jobb til riktig tid! Det er nesten viktigere enn det faglige. Jan Ove er eksemplærisk. Jeg har fått veldig mange gode tilbakemeldinger fra kundene han har arbeidet for, sier Berger.

Rørleggermesteren ga lærlingen stadig mer ansvar i løpet av de tre årene med læretid, slik det skal være i et opplæringsløp.

– Han tok svennebrevet. Noen tror at man er ferdig utlært med svennebrev. Men i rørleggerfaget må man lære noe nytt hele tiden, det er noe av det som gjør jobben vår så interessant, sier rørleggermester Ole Peter Berger til Yrke. ♦

Fagskolen
Innlandet

Vi utdanner mennesker arbeidslivet trenger!

Hvert eneste år melder norske bedrifter at de ønsker å ansette flere fagskoleutdannede. NHOs kompetansebarometer viser at bedriftene ser på fagskoleutdanning som et svært godt grunnlag for ansettelse.

Hos oss kan du velge i et bredt spekter av utdanninger. Vi tilbyr nærmere 50 ulike studier innenfor områdene bygg og anlegg, KEM/FDV/VA, elektro, helsefag, IT-drift, landbruksfag, teknikk og industriell produksjon, logistikk og økonomi og ledelse.

Du søker til våre
fagskoleutdanninger i
Samordna opptak.
Husk søknadsfristen:

15. april

En yrkessjåfør som må tåle dårlig vær

DOVRE - Brøyte snø for å holde farbar og trygg vei! Det er den viktigste jobben til brøytebilsjåfør Kai Audun Lund når han kjører fram og tilbake på E6 på Dovrefjell i snødreket.

TEKST OG BILDER HARALD VINGELSGAARD

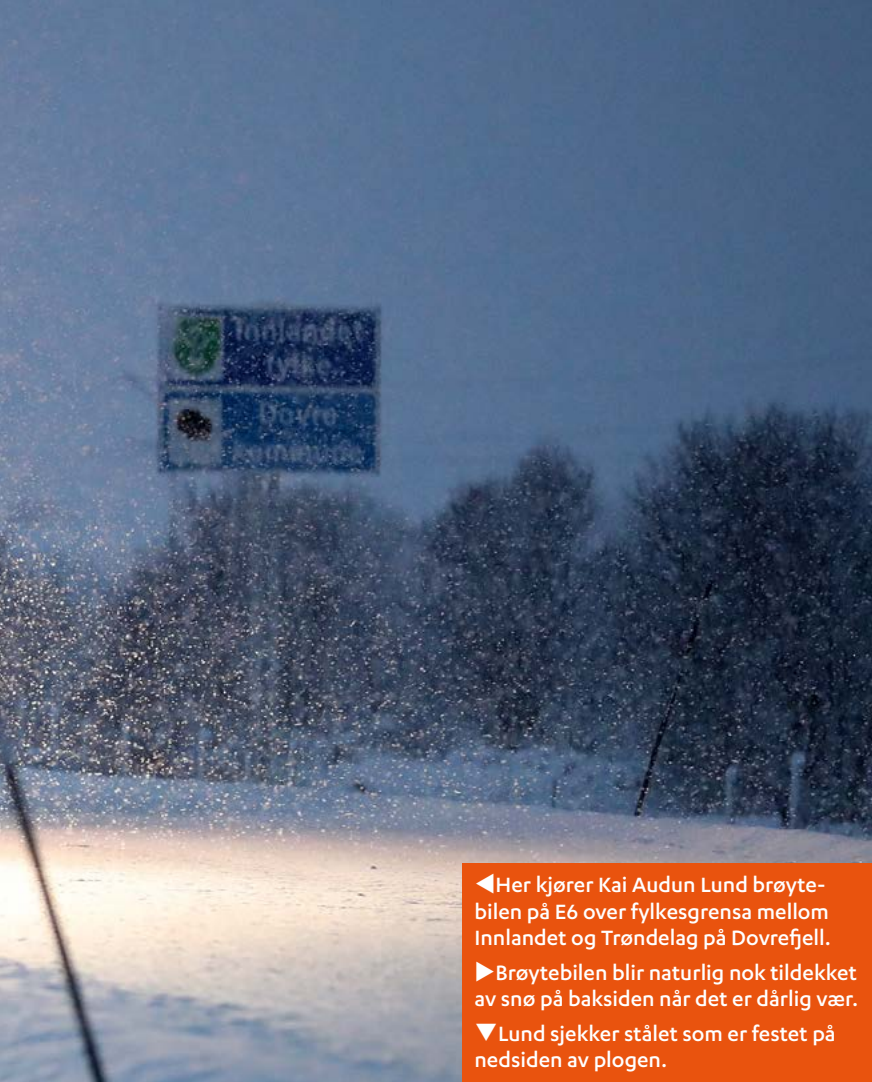
Vintervedlikehold med snøbrøyting, sandstrøing og salting av veier er nærmest et eget fag.

– En må ha interesse for kjøring og veivedlikehold. Det er nærmest en livsstil, sier Lund mens han sitter ved rattet og holder stø kurs nordover.

Han har kjørt brøytebil i seks vintre for firmaet Stian Brenden Maskin-

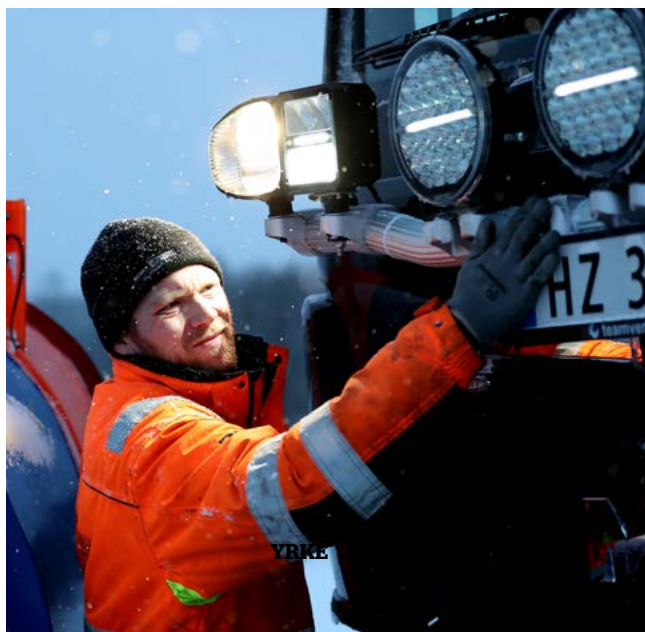
service – SBM – som har vintervedlikeholdet på E6 mellom Vingrom i sør og fylkesgrensa til Trøndelag på Dovrefjell i nord.

Lund kjører en flunkende ny bil, en MAN TGS med 510 hestekrefter, firehjulstrekk og midtmontert høvelskjær under bilen. Den nye bilen har oppvarmet frontrute og varme på vindusviskerne. Derfor iser det verken på

◀ Her kjører Kai Audun Lund brøytebilen på E6 over fylkesgrensa mellom Innlandet og Trøndelag på Dovrefjell.
▶ Brøytebilen blir naturlig nok tildekket av snø på baksiden når det er dårlig vær.
▼ Lund sjekker stålet som er festet på nedsiden av plogen.

➤ Brøytebilsjåfør Lund styrer plogen med hendelen som han har på høyre hånd.

▲ Lund kjører sørover på Dovrefjell.

◀◀ Lund bruker headset når han prater i telefonen, her på en snuplass foran den nye bilen.

◀ Plogen betjenes med denne hendelen i førerhuset.

▶ Lund har fjernet snø fra lyktene foran på bilen.

▼ En stein som viser fylkesgrensa ved E6 på Dovrefjell.

ruta eller på vindusviskerne, sikten er med andre ord så god som den kan bli. God sikt er svært viktig.

TILFELDIG Det var nærmest tilfeldig at Lund ble brøytebilsjåfør. Han tok først fagbrev som lastebilmekaniker og jobbet i Forsvaret i mange år. Senere tok han fagbrev som yrkessjåfør, som privatist i regi av et opplærings-

kontor i Oppland, med lærere fra videregående skole.

Telefonen ringer. Lund prater med en brøytekollega i headsettet.

Mens han snakker i telefonen, ringer vi til Solør videregående skole for å få vite hvilken utdanning man skal ta for å bli brøytebilsjåfør nå.

TIF – Den som ønsker å bli yrkessjåfør, begynner på vg2 teknologi- og industrifag og fortsetter på vg2 transport og logistikk. Den som vil bli brøytebilsjåfør, tar deretter to års læretid i yrkessjåførfaget, sier Håkon Kjernlie, som er avdelingsleder for TIF – teknologi og industrifag – ved Solør videregående skole.

Dette er en av få skoler som tilbyr vg3 yrkessjåfør, som egentlig er et 19 ukers

kurs, slik at lærlingene kan ta førerkort, enten for lastebil med henger eller for buss.

– Vg3 er en del av læretiden, forklarer han.

Vi takker for praten med læreren over telefonen. Brøytebilsjåfør Lund har nå kommet fram til bommen på Grønbakken på Dovrefjell. Tid for å snu.

På Dovrefjell er det så dårlig vær om vinteren, med mye snøfokk, at veien har vært stengt minst en gang hver vinter de siste årene.

Men denne dagen er det lite vind, lett og stedvis tett snøfall, men ganske bra sikt.

– Jeg trives veldig godt i jobben som brøytebilsjåfør, sier Kai Audun Lund. Han kjører sørover for å brøyte snøen vekk fra det andre feltet på veien, slik at det blir trygt å ferdes på Dovrefjell.

Lærling på Britannia:

Kjenner seg heldig

TRONDHEIM Stine stortrives som lærling i resepsjonen, og liker spesielt at arbeidsoppgavene er så varierte. Men hun er glad for å få hjelp når uventede situasjoner krever kjappe løsninger.

TEKST **MERETE SILLESEN** BILDER **MARIANNE OTTERDAHL-JENSEN**

– Jeg var så heldig at jeg ble utplassert på Hotel Britannia her i Trondheim, og jeg var kjempeglad da jeg ble tilbudt lærlingplass siste dagen av utplasseringsperioden, sier Stine Korstad (18) da Yrke møter henne og front desk manager Jakob Kern (26) i resepsjonen. Der yrer det av stemmer og ulike språk, vi overhører at det er både amerikanske, italienske, franske og danske turister i foajeen.

– Dagene her er aldri like, derfor kan det ikke bli kjedelig. Dessuten er det som oftest travelt her, da går tiden fort, nesten litt for fort innimellom, sier Stine, som er én av to lærlinger i hovedresepsjonen. Jakob forteller at det er mange lærlinger fordelt på ulike avdelinger på hotellet.

HØY STANDARD Jakob kommer opprinnelig fra Italia, der han også tok utdanning til front desk manager. Han har bodd flere steder i verden, og vi opplever ham som høflig, oppmerk-

som og ikke minst språkmektig. Viktige egenskaper for å gi gjestene en god følelse så fort de kommer inn på hotellet.

– Vi i resepsjonen er hotellets ansikt utad, noe vi innprenter lærlingene fra første dag. De gjennomgår et kurs vi kaller «Britannia academy», for å sette standarden med en gang. Hotel Britannia er medlem av «Leading hotels of the world», en markedsføringsorganisasjon som representerer mer enn 400 hotell i over 80 land, forklarer Jakob.

– Hotel Britannia i Trondheim regnes som et høystandardhotell og har 224 rom. Vi har flere restauranter, barer og spa- og fitnessavdeling, og kan tilby den eksklusive komforten og de kulinariske opplevelsene gjestene forventer av et internasjonalt hotell.

Jakob, som har ansvaret for lærlingene i resepsjonen, sørger for at de læres opp til å bli «calm and confident». Noen trenger lengre tid enn andre, og de fast ansatte i resepsjonen er alltid beredt til å hjelpe.

Etter utplasseringen her, på et ærverdig femstjernes hotell fra 1870, fullstendig renoverert i perioden 2016–2019, kunne ikke Stine tenke seg lærlingplass på et lite og mindre kjent hotell. Hun har vært lærling på Hotel Britannia ett år, og er dermed halvveis i læretiden. Stine oppleves som søt og blid, lett på foten og villig til å finne løsninger. Hun synes det er stas å jobbe på hotellet mange kaller Trondheims stolthet, og tror kanskje noen misunner henne litt.

SKOLEFLINK, MEN SKOLELEI Stine klarte seg bra i alle fag på skolen. Hun likte både realfag og språk, og hadde tenkt å ta studiespesialisering på vide-regående.

Stine vokste opp på Kjelstadmarka, cirka 40 minutters kjøretur fra Trondheim, med mamma, pappa og søster. Det var ingen hjemme som prøvde å påvirke Stine til å velge den ene eller andre utdannelsen. Om hun ville stu-

Stine tar smilende imot gjestene, som hotellets head doorman høflig bukker inn.

dere, var det opp til henne. Stine hadde gode karakterer og mange muligheter.

– I tiende var jeg så skolelei at jeg bestemte meg for å velge yrkesfag. Jeg gikk på Ole Vig videregående skole i Stjørdal. I første klasse på salg og service, i andre klasse på reiseliv, sier Stine.

Hun forteller at det bare var to gutter som gikk reiseliv, resten var jenter. Fra sine jobber rundt om i verden bekrefter Jakob at det er flere kvinner enn menn som jobber i resepsjoner. Verken Stine eller Jakob mener det er noen grunn til at yrket ikke skulle passe like godt for menn. En resepsjonist må være serviceinnstilt og glad i å omgås mennesker. Han eller hun bør ha et øye for detaljer, samt et overordnet blikk, og være trygg og handlekraftig om uønskede situasjoner oppstår. Som resepsjonist bør man også være tilpasningsdyktig og kunne arbeide effektivt og systematisk, samt ha gode språkkunnskaper, muntlig og skriftlig.

– Jeg snakker flytende engelsk, pluss litt fransk og tysk, sier Stine, som helt klart ser fordelene ved å kunne flere fremmedspråk bedre, slik Jakob gjør.

VARIERTE OPPGAVER Det Stine liker aller best ved jobben i resepsjonen, er de varierte arbeidsoppgavene. Hun vet aldri hvordan en arbeidsdag kommer til å bli, og hun liker kombinasjonen av direkte kundekontakt, datasystemer, e-poster og telefoner. Stine forteller at hun alltid prøver å gi den beste servicen og bidra til at gjestene får et fint opphold. Dette er ikke bare viktig der og da, men har også mye å si for gjestenes videre anbefaling av hotellet, jungeltelegrafen er ofte den beste markedsføringen.

Stine nevner arbeidsoppgaver som booking, inn- og utsjekking, booking på restaurantene, gi informasjon om hvilke muligheter Trondheim og nærmiljøet har å by på, svare på spørsmål og rett og slett å være en fikser.

– I begynnelsen hadde jeg lett for å ta det personlig når en gjest klagde på et eller annet, og da trengte jeg hjelp med en gang, sier Stine og ler.

– Det kan for eksempel være noe med rommet som vi ikke har eller kan skaffe. Selv om rommene er velutstyrte, har enkelte gjester spesielle ønsker. Jeg tror jeg klarer å være høflig og beklagende, og jeg får fortsatt hjelp av de andre i resepsjonen når jeg trenger det. Men jeg får ikke helt hetta og lar ikke gjesters misnøye gå så inn på meg lenger, det er jo ikke meg per-

sonlig de klager på. Og heldigvis er de aller fleste superfornøyde både under og etter oppholdet hos oss.

Stine synes det er spennende og interessant å møte ulike mennesker fra mange steder i verden, slik hun gjør i resepsjonen på Hotel Britannia.

MANGE MULIGHETER Jakob har jobbet på Hotel Britannia i tre år. Han sier det er hyggelig å få være med og forme lærlingene etter standarden på hotellet, og mener det er en fordel for lærlingene å bli møtt med høye krav allerede under læretiden. Da blir ikke overgangen til arbeidslivet nødvendigvis så stor. Lærlingene læres opp til å ta ansvar og selvstendige avgjørelser, men det er alltid minst én fast ansatt sammen med dem i resepsjonen.

– Som front desk manager har jeg ansvaret for både lærlingene og resepsjonen i sin helhet, og jeg har mange dyktige kolleger, sier Jakob.

– Noen av lærlingene har gått direkte over i fast stilling på hotellet, andre har ønsket å fortsette med utdanning eller jobb andre steder, i inn- eller utland, eller vi har ikke hatt noen ledig stilling å tilby. Mange ønsker tiden her som et springbrett for å komme seg videre.

For oss i Yrke fremstår Stine som en moden og reflektert 18-åring. Hun leier leilighet i Trondheim og trives med å bo alene. Innimellom tar hun ekstravakter, men stort sett har hun nok med de oppsatte vaktene. Hun går tre ulike skift mellom klokka 0700 og 1800. Resepsjonen er døgnåpen, og Stine har trådt til med nattevakt ved sykdom.

– Jeg sikter ikke på drømmejobben foreløpig. Her og nå er det ingen spesiell jobb jeg ønsker meg mer enn andre jobber, og jeg tar kanskje videre utdanning etter hvert. Med fagbrev som resepsjonist kan jeg uansett få jobb i mange ulike bedrifter, men akkurat nå

har jeg det kjempefint her, sier Stine med et stort smil.

Hun nevner flere muligheter i tillegg til å jobbe på hotell og andre overnattingssteder. Eksempelvis kan hun som resepsjonist jobbe i båt- og cruisetrafikk, på medisinske sentre og velværesentre, på konferansesentre og på større og mindre arbeidsplasser, både private og offentlige.

– Selv om jeg hadde gode karakterer, er jeg glad jeg ikke valgte studie-spesialisering når jeg var så skolelei. Det er noe helt annet med yrkesfag, og jeg har bestandig vært interessert i reiseliv. Jeg er takknemlig for at ingen presset eller påvirket meg til å ta valg jeg kunne angret på. Nå har jeg det gøy på jobb hver dag, og jeg får til og med lønn under utdanningen. Bedre kan det ikke bli, avslutter Stine, klar til å gå tilbake til pliktene igjen. ♦

ANNONSE

Foto: AdobeStock

Utgis
også som
e-blad

BESTILL ABONNEMENT

Medlem i Utdanningsforbundet?
 Velg abonnement og papir/digitalt på **Min Side**:
www.udf.no/min-side
 Medlemsservice: medlem@udf.no

Ikke medlem?
 Send bestilling til:
abonnement@utdaningsnytt.no
 300,- per år for 4 utgaver

utdanningsnytt.no/abonnement

YRKE-profilen:

HVEM: Kjell Ove Hauge

ALDER: 53

BOR: Ammerud i Oslo

STILLING: rektor ved Kuben videregående skole

UTDANNING: studerte kinesiologi – bevegelseslære med anatomi og fysiologi ved University of Texas at El Paso samtidig som han bygget seg opp en idrettskarriere i friidrett, Høgskolen i Østfold og Handelshøyskolen BI

MERITTER: fire ganger norgesmester i kulestøt og også i toppen i diskos, har representert Norge internasjonalt mange ganger

HOBBY: trener litt, mest styrke, jobben er en livsstil

LESER spenningsbøkene til Wilbur Smith for å koble helt av, ellers mye fag

LYTTER TIL: 70-tallsrock og U2

SER: serier med sønnen, gjerne Marvel og Game of Thrones

BRENNER FOR: et samfunn som inkluderer alle, slik at de får brukt sitt potensial

Kraftkaren som mener at det viktigste er å løfte sammen

OSLO Oslo og yrkesfag har ikke passet helt sammen. Da kommunen skulle gjøre en storsatsing, bygget de Kuben videregående skole og ansatte Kjell Ove Hauge som rektor. Nå er skolen en av de aller mest populære i hovedstaden.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

«Hei rektor!»

Tonen er kameratslig når Kjell Ove Hauge går rundt i fellesrommene på Kuben videregående skole. Han rager også et hode over de

fleste, og det er fristende å beskrive ham som et menneskelig fyrtårn.

Det var ingen selvfølge at idrettsfaglæreren fra Bjerke videregående skole skulle

ende som rektor for 300 lærere og over 1900 elever, og holdningene har også endret seg mye i løpet av årene. Som toppidrettsutøver beskriver han seg selv som

egoistisk og navlebeskuende, og verden ble liten. Nå er ordene som Kuben styres etter, *respekt, ansvar og omsorg*. I løpet av årene i skolen har han også vært

med på å knekke koden for å hindre frafall og sørge for at flere får ståkarakterer. Han deler gjerne egne erfaringer, men la oss først bli litt bedre kjent med skolelederen.

SKULLE BLI POLITI Kjell Ove Hauge vokste opp i Sandane, og helt fra han var liten, var han bestemt på å bli politi. Disse planene var også med da han gikk idrettslinjen på Firda gymnas, og forsvant først da politiskolen ble til politihøgskolen.

– Da var det ikke lønnet utdanning lenger, og dette ble avgjørende.

Idrettsgutten hadde derfor et år i militæret før han ble rekruttert til University of Texas at El Paso, og de neste ti årene var idretten det viktigste.

– Dette var en spennende periode av livet, og det var nok gode trenere som fikk læreren i meg til å våkne, sier Hauge.

Han ble blant andre trent av Robert Parker, som tidligere var trener for verdensrekordholder i kulestøt Randy Barnes. Den vestlandske jantelovholdningen forsvant, for i USA var innstillingen at jobber du hardt, og ikke gir opp, er det mulig å nå målet. Samtidig kan det være trangt og egoistisk inne i idrettsbobla.

Kjell Ove Hauge er tidligere idressmann, nå Kuben-rector.

TATT FOR DOPING Etter ti år i idretts-
toppen fikk karrieren en brå slutt.

– Jeg nærmet meg 30 år, og hadde
jeg vært litt bedre, kunne jeg ha levd av
idretten. Samtidig hadde jeg en skade
i låret, og spørsmålet var om jeg skulle
gi idretten en siste sjanse. Svaret ble ja,
og jeg visste at doping ville gjøre meg
bedre raskt, forteller Hauge.

Dette var rett før NM i 1998, med
kvalifisering til EM. Tiden gikk, og
han trodde han hadde sluppet unna.
Men en dag kom dopingkontrollen til
idrettshøgskolen der han trente, og
hadde en ny testmetode som avslørte
ulovlig stoff i blodet.

Dopingavsløringer hos toppidretts-
utøvere pleier å få stor oppmerksom-
het, men dette gikk ganske stille for
seg. Kjell Ove Hauge fortalte sannheten
med en gang og la opp på dagen.

– *Hvordan har dette preget deg?*

– Det er en livserfaring jeg har tatt
med meg og gått videre. I min jobb som
lærer og skoleleder har åpenhet rundt
dette vært gunstig. Det er lov å gjøre
feil, men lære av dette og se framover.
Jeg har hatt mange gode samtaler med
elever om dette, sier rektoren.

PÅ BAR BAKKE Spørsmålet var hva
mannen som hadde vært toppidretts-
utøver i ti år, skulle gjøre nå.

– Jeg bodde på Ammerud og ringte
alle skolene langs T-banelinje 5 for å
høre om de hadde noe å gjøre til meg.
På Linderud videregående skole, som
senere ble Bjerke, spurte de om jeg
kunne ta en vikartime. Der bet jeg meg
fast og fikk jobb på idrettslinjen.

– Da jeg hadde vært der i elleve år,
begynte jeg å lure på om det var dette
jeg skulle bruke resten av livet mitt på.
Jeg nevnte for avdelingslederen at jeg
kunne tenke meg å bli rådgiver. Men
da kom det et bestemt svar: «Du skal
bli leder.»

Hauge tok oppfordringen, begynte

på skolelederutdanningen på BI og ble
utviklingsleder på Bjerke vgs. Lederopp-
gavene var ikke helt ukjente, for han
hadde vært tillitsvalgt i Utdanningsfor-
bundet.

– Det er den beste måten å lære på.
Ta ansvar og bidra.

HVORDAN STOPPE FRAFALLET? Det
tok ikke lang tid før det kom en hen-
vendelse fra daværende skoledirektør
Astrid Søgnen i Oslo kommune. Hun
spurte om Hauge kunne lede et pro-
sjekt kalt PROFF, Prosjekt for fag- og
yrkesopplæring i Oslo. Frafallet var
høyt innen yrkesopplæring, og målet
var å finne ut hva som måtte til for å få
flere til å fullføre videregående. Dette
arbeidet varte i tre år.

– *Hva viste seg å være mest effektivt?*

– Systematisk elevoppfølging, der
du har oversikt over resultatene. Du
sjekker statusen til alle elevene som
begynner på videregående, finner ut
om de har fått venner og så videre.
Så gjelder det å være rask med å sette
inn individuelle tiltak, så tidlig som i
oktober–november, ikke vente til langt
utpå nyåret.

Arbeidet ble lagt merke til, og da
Kuben videregående skole sto ferdig,
ble Hauge oppfordret til å søke rektor-
jobben. Skolen er størst på yrkesfag i
Oslo, og halvdelen av elevene er å finne
på disse utdanningsprogrammene.
Resten går studieforberedende og
språkopplæring.

– Første året gikk det trått, med bare
65 prosent av elevene som fullførte og
besto. Men vi har fått det til ved hjelp
av at jeg har hatt gode folk rundt meg,
så nå er vi oppe i 90 prosent, sier han.

Hauge har framsnakket yrkesfag
i en by der det ikke har stått så høyt
i kurs, og har også vært opptatt av
kombinasjonsutdanningene. De tilbyr
derfor HYSK og BYSK, som de kaller
det. Du kan gå fireårig helsefag eller

byggfag og få både fagkompetanse
og studiekompetanse samtidig. Dette
veier tungt enten elevene skal rett ut
i yrkeslivet eller ta videre utdanning.

– Det er merkelig at fagbrev som
helsefagarbeider ikke gir uttelling for
opptak til sykepleierutdanningen. Vi
må anerkjenne fagbrevets kompetanse
mer, mener rektoren.

KUBENPRISEN Hvert år, før skoleåret
er slutt, deles de fire Kubenprisene ut.
Da er det samling på takterrassen til
skolen til en egen seremoni.

Skolens slagord er respekt, ansvar og
omsorg, og dette skal også bety noe i
hverdagen. Skolen vil derfor belønne
de som går foran.

Fagprisen går ikke til den som bare
får seksere, men en som bidrar i klas-
serommet, skaper ro og hjelper medel-
evene til å bygge opp gode lærevaner.

Brobyggerprisen er for den som
skaper kontakter på tvers og binder
skolens aktiviteter sammen. Her veier
det tungt hvis du engasjerer deg i elev-
rådet.

Entreprenørskapsprisen går til en
som har utmerket seg innen dette
området og gjerne gjort det godt i
konkurranser innen sitt fag.

Det hører også med til historien av
Kuben vant europeisk entreprenør-
skapspris i 2022, og den henger høyt.

Rakettprisen er rektorens hjerte-
barn. Den går til en elev som har synes
skolen har vært vanskelig, men som har
klart å knekke koden.

– Går du opp til fagprøven tre gan-
ger og viser at du virkelig vil, så har du
et pågangsmot som kan ta deg langt,
mener Kjell Ove Hauge.

– *Hvilket yrkesfag ville du ha valgt,
hvis du hadde vært i den situasjonen?*

– Det måtte blitt elektrofag, for det
virker så gøy, og passer til mine evner.

Elevenes liv på skolen

Elever trenger å bli sett og lyttet til. Dette er det gjennomgående tema i boka «Elevenes stemmer i skolen. Elevkunnskap og skolelivskvalitet» av Reidun Tangen.

Elevkunnskap dreier seg her ikke primært om pedagogisk-psykologisk kunnskap. Boka vektlegger først og fremst å ha kunnskap om de elevene læreren til enhver tid har ansvar for.

TRIVSEL OG LÆRINGSARBEID Begrepet *skolelivskvalitet* er Reidun Tangens kloke oppfinnelse. Med ordet *skoleliv* favner hun både elevens læringsarbeid og elevens trivsel i ett begrep. Det å koble elevenes læringsarbeid sammen med spørsmålet om hvordan de trives, er ikke selvfølgelig. Det er ikke uvanlig at disse to sidene beskrives og måles som adskilte størrelser. Da blir trivsel lett noe på siden av og utenfor elevenes faglige arbeid.

En lignende problematikk er blitt diskutert i næringslivet. Der gjelder det forståelsen av begrepet *arbeidsmiljø*. Noen holder arbeidet og den sosiale trivselen som to separate sider, mens andre fremholder at dette skillet ikke gir særlig mening. Opplevelsen av å tilhøre et

trivelig arbeidsmiljø er ikke bare knyttet til utpregede sosiale situasjoner, som for eksempel pauser. «Trivsel er i høy grad også knyttet til utførelsen av selve arbeidet.»

Forfatteren minner leserne på at opplæringslovens kapittel 9 A om elevenes skolemiljø av og til kalles «elevenes arbeidsmiljølov».

KARTMODELLEN Reidun Tangen har utviklet en modell for skolelivskvalitet. Den er et redskap med det formål å hjelpe skolen til å «undersøke, tolke og forstå elevenes skoleerfaringer, – opplevelser og forventninger, i skolehverdagens praksis ...». Den ivaretar et bredt spekter av elevenes forhold til opplæringen. Slik kan modellen blant annet hjelpe lærere og skoleledere til å se og å holde fast på den nære forbindelsen mellom elevenes trivsel og deres læringsarbeid.

Modellen er bygget opp med fire hoveddimensjoner: *Kontrolldimensjonen* gjelder elevenes opplevelse

av å mestre, ha kontroll og være selvstendig. *Arbeidsdimensjonen* gjelder elevens opplevelse av forventninger til skolearbeidet.

Relasjonsdimensjonen angår elevens forhold til ulike parter i skolesamfunnet, særlig relasjonen lærer–elev. *Tidsdimensjonen* er annerledes enn de tre andre og handler om elevens opplevelse av samspillet mellom fortid, nåtid og framtid i skolelivet.

Boka har klare og nyanseerte redegjørelser for hver av disse dimensjonene.

HVORFOR LYTTE TIL ELEVEN Tangen nevner åtte grunner for å lytte til elevens stemme. Her gjengis disse begrunnelsene noe forenklet: 1. Elevene har viktige bidrag å komme med; 2. Elevene har en lovfestet rett til å bli hørt; 3. Det å lytte til elevene bidrar til bærekraftig læring og tilpasset opplæring; 4. Å lytte til elevens stemmer fremmer tilpasset opplæring; 5. Å lytte til elever er å praktisere og

å gi opplæring i demokrati; 6. Unges stemmer er viktig i forskning og utviklingsarbeid; 7. Å lytte til barn og unge er en etisk forpliktelse; 8. Å bli hørt styrker elevenes skolelivskvalitet og deres livskvalitet generelt.

Jeg legger merke til at hun fremhever begge sider av relasjonen mellom lærer og elev, altså både at læreren lytter, og at eleven opplever å bli lyttet til.

ET SPEKTER AV MÅTER Å LYTTE PÅ Bokas to siste kapitler redegjør for metoder for og eksempler på hvordan en kan lytte til elevene og slik tilegne seg kunnskap om deres skolelivskvalitet.

KONKLUSJON Reidun Tangen har skrevet en rik bok om å ta elevene på alvor og forholde seg til dem som deltakere i sitt eget, medelevers og skolens liv. Den anbefales for alle skoleledere og lærere.

Av HALLVARD HÅSTEIN,
pedagogisk rådgiver

Fagdag på Kjeller for å øke kunnskapen og dele erfaringer

Mangfold og inkludering har mange feller å gå i

KJELLER Mangfold er blitt en hedersbetegnelse. Men det er fort gjort å gå i fella «oss og dem».

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

På fagdagen ved institutt for yrkesfaglærerutdanningen på Kjeller på OsloMet gikk foredragsholder Åse Røthing rett på og stilte spørsmålet:

Vi må bli bevisst på normene og åpne for nye framtidsbilder, mente professor Åse Røthing.

– Hva er mangfold? Er det et brukbart ord, eller lyder det litt dvaskt?

Røthing er professor ved seksjon for mangfoldsstudier ved OsloMet og har også skrevet flere bøker om temaet. Hun fortsatte for å gjøre det litt tydeligere:

– Når det er en ledig jobb et sted, vil de gjerne ansette noen for å få økt mangfold. Men for eksempel hvor skeiv eller same må vedkommende være for å være en god nok representant? spurte Røthing, og ga deltagerne noe å tenke på.

FAGDAG Både studenter, yrkesfaglærere og folk som jobber i bransjen, var på plass i salen på Kjeller da årets fagdag ble arrangert.

Mangfold i den skolebaserte yrkesopplæringen var årets tema, og restaurant- og matfag er kjent for å ha kommet langt. Det er omtrent like

mange gutter og jenter som søker seg til utdanningen, og bredden er også stor når det gjelder seksualitet og innvandrerbakgrunn.

Røthing advarte mot å lære elevene dobbelthet, og kom med et eksempel når det gjelder seksuelle minoriteter.

– Når en lærer sier: «Dere må være snille mot de homofile, for de er vanlige mennesker som oss», trekkes det opp grenser mellom oss og de andre, og det å være homofil blir noe eksotisk og annerledes.

Professoren dro mangfoldstemaet litt videre:

– Hvordan reagerer dere på at en lærer gir denne oppgaven til elevene: «Hva tenker du om en kvinne som bærer hijab?»

SUMMET Det summet litt i salen.

– Spørsmålet aktiviserer et maktforhold, og innrammingen gjør det

Gunhild Solem er avdelingsleder for elevtjenesten på Etterstad videregående skole, der de etnisk norske elevene er i minoritet.

problematiske. Er det ei jente i klassen som bruker hijab, vet hun ikke hva som kommer som svar. Det kan også være flere i klassen som har noen i familien som bruker hijab, og synes situasjonen er vanskelig. Trekker vi det litt lenger, kunne oppgaven ha vært: Hva tenker du om dem som sitter i rullestol, eller dem som har på samekofte? Og hva med kvinner som bærer slips, eller menn som bærer slips? Når vi er så langt, vil sikkert motspørsmålet komme: Skal vi mene noe om dette? Vi må bli bevisst på normene, øve opp normkritikken og åpne for nye fremtidsbilder, oppfordrer professor Åse Røthing. Menn i skjørt er en minoritet, men klesgrensene viskes ut, og normene endres.

DETTE ER FRI

FRI er en forening for kjønns- og seksualitetsmangfold og arbeider for likestilling og mot diskriminering av personer som bryter med normene.

Under FRI finnes Rosa kompetanse som tilbyr bistand og undervisning om kjønns- og seksualitetsmangfold til blant annet skole- og barnehage-sektoren.

SALIG BLANDING Mangfold er bare fornavnet når det gjelder Etterstad videregående skole i Oslo, og det er mange som skal inkluderes. Skolen har rundt 600 elever fordelt på fire yrkesfag pluss påbyggingsklasser, og de etnisk norske er i minoritet.

Gunhild Solem er avdelingsleder for elevtjenesten, og en av hennes hovedoppgaver er å legge til rette for at alle skal bli inkludert.

– På restaurant- og matfag er det for eksempel en veldig sammensatt elevgruppe. Noen har store ambisjoner og vil gjøre det bra, mens andre har kommet inn på det aller siste valget. Mange av elevene på skolen har mye uro i livet sitt, og rundt 30 prosent har vært involvert i en eller annen form for kriminalitet. Så vi har en salig blanding, og må ta ekstra vare på særskilt sårbare elever som kommer fra fattige hjem og har dårlig språk, sier Gunhild Solem. Elevtjenesten, som hun leder, skal skape trygge rammer for elevene og være et støtteapparat for lærerne.

Etterstad tilbyr skolefrokost.

– Dette er mer enn mat i magen. Vi står i døra, tar imot elevene når de kommer, og gir dem en hyggelig start

på dagen, som de kan ta med inn i klasserommet. Etter hvert kjenner vi også mange så godt at vi kan se om de ikke har det så bra, og spørre om de vi bli med for å prate litt. Når det er foreldremøte, tar vi også imot de voksne på samme måten, og gir dem litt servering, sier Gunhild Solem.

RELASJONER Aktiviteter i friminutene har vist seg å fungere godt på Etterstad. Gymsalen og styrkerommet er åpne, slik at det kan bygges relasjoner. Elevengasjementet stimuleres også, og de unge øver på å bruke stemmen sin.

– I år tror jeg vi kan sette kryss i taket for å få til et skoleball, og vi har hatt rundt 140 arrangement i tilknytning til Den kulturelle skolesekken. Mange av våre elever blir ikke tatt med på teater, konserter eller andre kulturopplevelser, så tilbudene på skolen gir dem noe å snakke om for eksempel når de er ute i yrkespraksis.

Gunhild Solem er klar på at det må være kort vei fra behov til tiltak, og det jobbes mye med møtestrukturen.

Fenrik-retorikk er et ord som er kommet inn i skolen, blant annet etter den siste runden med TV-programmet «Kompani Lauritzen».

– Vi er en skole, og må ikke drukne i elendighet og veldedighet. Elevene må forstå at det stilles forventninger til dem. Det er fagopplæring skolen driver med, og ikke behandling. Derfor må vi også tåle å miste noen som ikke er i stand til å gå på skolen. De må få et annet tilbud, mener Gunhild Solem.

HAN, HUN, HEN ELLER BARE EIVIND

– Selv om det går framover for skeive, er «jævla homo» det mest brukte skjellsordet vi har. Jeg tror det er blitt så vanlig at det har mistet innholdet, men vi må likevel si fra at det ikke er greit. Det treffer bredere enn mange er klar over, sier Eivind Bjørkgård Moe, som er utdannet gartner og grunnskolelærer. Han var på fagdagen som re-

presentant for foreningen FRI – Rosa kompetanse, og posten hans på programmet het: «Hvordan kan du som skoleansatt bidra til at barn og unge som bryter med norm for kjønn og seksualitet, kan kjenne seg trygge og inkludert på skolen?»

– Se for deg en liten gutt som liker å gå i rosa kjeledress i barnehagen. Så kommer han på skolen, noen kommer med kommentarer om at gutter ikke bruker slik farge, og han gjemmer kjeledressen lengst inne i skapet. Han mister ikke bare favorittplagget, men noe annet også. Vi må være kritiske til normene, så barn og unge ikke opplever kipe ting i kraft av å være seg selv, er budskapet til Eivind Bjørkgård Moe. Han understreker at de voksne har et ansvar når barna strever, og at skoleansatte må slå ned på mobbing og trakassering.

Fortsatt er det slik at skeive er overrepresentert på statistikken over mobbing, rus og dårlig psykisk helse.

Representanten fra FRI kom med et eksempel. Ei jente fra en religiøs familie ble klar over at hun likte jenter,

og ba til gud om at det skulle gå over. Hun fortalte det til læreren, som ba henne anerkjenne følelsene sine, og understreket gang på gang at jenta var flott nok som hun var. I ettertid fortalte jenta læreren at hun trodde at hun ikke ville ha levd i dag, hvis hun ikke hadde vært så god mot henne.

Mange lærere og andre kan oppleve at hvilken tiltaleform de skal bruke kan være vanskelig. Hun, han, hen, de eller bare navnet?

– Ikke gjør det vanskelig. Spør, lytt og anerkjenn, og så over du på å bruke det rette, råder Eivind Bjørkgård Moe. Han oppfordrer til og tørre å ta opp temaene rundt seksualitetsmangfold og kjønns mangfold for å få større åpenhet og innsikt.

TILPASSE SEG – Hvilken rolle og betydning har læreren i det flerkulturelle klasserommet?

Dette var hovedspørsmålet Evi Schmid skulle svare på i sitt innlegg på fagdagen. Hun er førsteamanuensis ved OsloMet og har gjort en undersøkelse der 25 elever fra fire videregående

skoler deltok. De kom fra sju ulike utdanningsprogram og hadde karakterer under 3,5. Flertallet kom fra hjem med svak økonomi, hadde innvandrerbak-

Førsteamanuensis Evi Schmid har gjort en undersøkelse som viser at lærernes innsats har stor betydning for at elevene skal fortsette på skolen.

grunn fra Asia eller Afrika, snakket fremmedspråk hjemme og hadde hatt en trøblete skolegang. Men alle hadde fullført og bestått vg1.

Så hvorfor hadde de lyktes?

– Hovedfunnet mitt er at lærerne har en helt avgjørende rolle for at elevene skal klare seg bra. De må se hver enkelt elev, og for de unge er det viktig å ha gode og trygge relasjoner. Det er nødvendig å ha en god balanse mellom mye støtte og omsorg og å sette tydelige grenser. Slik legger du til rette for å skape mestring hos den enkelte elev, var Evi Schmid's erfaring fra undersøkelsen.

Elevene har tjent på å skape inkluderende fellesskap, og det er ikke bare de skoleflinke som kan hjelpe de svake.

– Elevene med svake faglige forutsetninger har også evnen til å motivere hverandre, og jeg har hørt kommentarer som «vi kom oss gjennom sammen».

Evi Schmid mener mangfold må ses på som er normalt tilstand, og at skolene skal tilpasse seg det flerkulturelle mangfoldet – ikke omvendt. ❖

Eivind Bjørkgård Moe fra Rosa kompetanse oppfordret til å se kritisk på normene å tørre å ta opp temaene seksualitetsmangfold og kjønns mangfold.

Samarbeid om sikkerhet da RoboCup kom til Kuben

OSLO Roboter er nyttige i arbeidslivet, men du vil ikke at de skal kutte deg i fingrene eller stikke deg i øynene. Sikkerhet er hovedtemaet for Erasmus+-prosjektet RoboCup, som er et samarbeid mellom fire land. I Norge er det Kuben videregående skole som er partner.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

De 16 elevene fra Finland, Spania, Danmark og Norge har vært gjennom ei hektisk uke i Oslo. På dagtid har de vært delt inn i fire lag, med en elev fra hvert land, som har jobbet med robotsikkerhet. På fritiden har de bodd sammen på hotell, vært på aketur, møtt Sinnataggen og vært på middag hjemme hos de norske elevene.

På den siste dagen skulle elevteamenes løsninger presenteres både for et fagpanel, lærerne fra de fire landene og publikum i salen. Alvoret senket seg da Team Cess, med Emilie Moxnes på laget, entret scenen. Bilder og videosnutter fylte det store lerretet, og

Lærerne fra de fire landene fulgte med fra siden, og kunne etter presentasjonen stille spørsmål til lagene. Det er Jacob Rockenberger som har ordet, og bak han står Kuben-kollega Andreas T. Eggesvik.

elevene måtte fortelle hvordan de har jobbet og hva de er kommet fram til.

NOEN STARTVANSKER – Vi visste lite om sikkerhet og hadde noen startvansker, men konklusjonen er at vi har lært mye og hatt et godt samarbeid.

Team K2MO Bots med Karl Bjune-Naing på laget hadde brukt tid på sikkerhetsanalyse, og sett på hvordan roboten kunne saktne farten uten å stoppe helt. For som elevene påpekte, er det mye som dreier seg om tid i industrien, så det vil lønne seg å ikke stoppe hele prosessen hvis det ikke er nødvendig.

Flere av gruppene mente det vanske-

ligste med det internasjonale prosjektet hadde vært å samarbeide på teknisk engelsk. Etter hvert hadde de blitt bedre til å forklare, og det var nyttig å kunne vise hva de mente i praksis.

Tilbakemeldingene som kom både fra fagpanelet fra Sick AG og lærerne, var også gode.

RoboCup er ingen konkurranse, så det ble ikke kåret noen vinner, men alle fikk et deltagerbevis av Oslos utdanningsdirektør Marte Gerhardsen.

LÆRERIKT PÅ FLERE MÅTER Elevene fra de fire landene har i hovedsak holdt sammen i grupper hele uka.

–Det sosiale har vært viktig, og vi

De fire norske elevene som deltok i RoboCup på Kuben var fra venstre Una Hustoft, Karl Bjune-Naing, Georg Dahl-Steinsvik og Emilie Moxnes.

DETTE ER ROBOCUP

RoboCup er et samarbeidsprosjekt finansiert av Erasmus+midler (EU).

Fire yrkesfaglige skoler i Spania, Finland, Danmark pluss Kuben deltar.

Elever og lærere fra de fire skolene møtes fire ganger i løpet av prosjektperioden til såkalte MicroChallenges, der elevlag med en elev fra hver skole jobber sammen for å løse en spesifikk, robotrelatert oppgave.

Den tredje samlingen var på Kuben.

Det er åtte yrkesfaglærere fra de fire europeiske landene som har samarbeidet om å utvikle fire micro-challenges

Det hele filmes av et elevfilmteam fra den finske partnerskolen.

Sluttproduktet vil bli introduksjonsvideor og en manual for hvordan man kan jobbe med sikkerhetsundervisning i robotikk, med micro-challenges som verktøy.

Dette skal gjøre det mulig for andre å gjennomføre lignende undervisning.

Et av målene er også å tilpasse av yrkesutdanning til arbeidsmarkedet og samtidig gjøre yrkesfag til et mer attraktivt valg for de unge.

Lærerne som er involvert fra Kuben, er Jacob Rockenberger fra automasjon og Andreas Eggesvik fra robotikk.

Dette er målet

Målet med RoboCup er å øke kunnskapen og ferdighetene til elevene i robotrelaterte, yrkesfaglige program.

- være bevisst på robotrelaterte farer og være i stand til å identifisere og redusere dem
- forstå grunnleggende sikkerhetsretningslinjer for robotapplikasjoner
- identifisere elementer knyttet til robotsikkerhet
- kunne anvende sikkerhetsstandarder i ulike operasjoner med roboter

Alle elevene hadde ordet på engelsk under presentasjonen, og Georg Dahl-Steinsvik får kjenne litt på å gå ut av komfortsonen.

har hatt mulighet til å møte elever fra helt andre skoler, sier Emilie Moxnes etter at det hele er over. De tre andre norske nikker og er enige.

– Faglig lærte jeg blant annet om «light curtains», som er viktig når det gjelder robotsikkerhet, og mye av det var nytt for meg, sier Una Hustoft.

– Vi måtte også ut av komfortsonen, kommunisere på tvers av språk og presentere det vi hadde gjort på engelsk, understreker Georg Dahl-Steinsvik og Karl Bjune-Naing.

Nå har det vært gjennomført prosjekt i Finland, Danmark og Norge, der Kuben har stilt med ulike elever. Siste runde er i Spania, og der vil fire

av dem som tidligere har vært med, få muligheten til å delta.

– Vi kommer nok til å søke, sier Emilie, Karl, Una og Georg, som alle har fått mersmak på det internasjonale samarbeidet.

MYE FORARBEIDE Det er Jacob Rockenberger som har stått for nye av forarbeidet til selve sikkerhetsprosjektet under RoboCup. Han er lærer i automasjon og robotikk på Kuben, og har holdt tak i mye av det tekniske. Et pluss har vært at cupen er sponset av det internasjonale firmaet Sick AG, som har bidratt med nye roboter som skolen får beholde.

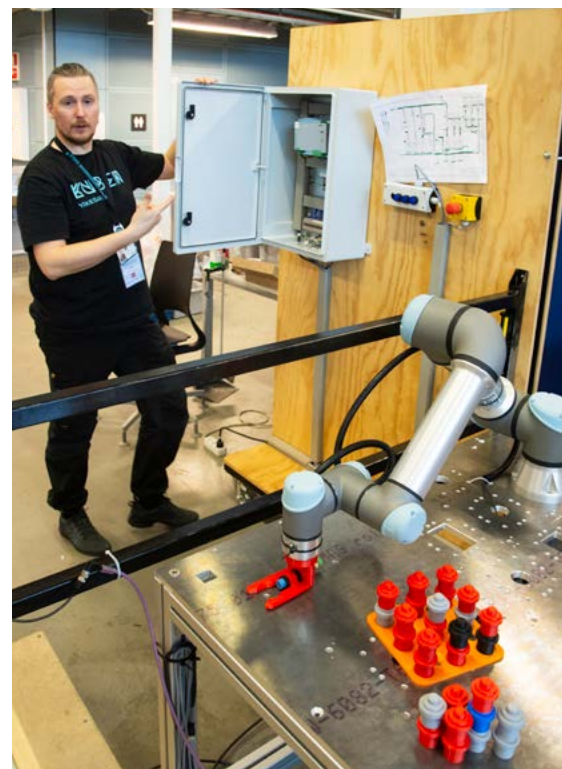
– Jacob har brukt kjempemye tid på forarbeidet, sier Andreas T. Eggesvik, som er den andre læreren som er involvert. Han oppfordrer andre skoler til å sette av penger og tid til å gjøre noe lignende, men vet at det ikke er så enkelt i hverdagen.

– Elevene lærer mye fag, men også mye sosialt, som er viktig for dem resten av livet, sier robotikklærer Andreas T. Eggesvik.

Robotikkundervisning på videregående skolenivå er forholdsvis nytt både i Norge og andre land i Europa, og partnerskolene i prosjektet er fore-

gangsskoler i sine respektive land.

– Vi opplever allerede stor interesse fra andre skoler i ulike land som vil prøve ut prosjektets metoder, sier rektor Kjell Ove Hauge på Kuben. ❖

Jacob Rockenberger, som er lærer i automasjon og robotikk, har stått for det meste av de faglige forberedelsene til RoboCup på Kuben. Da uka startet, var skapene tomme og roboten sto stille.

Lærere og elever skal lære mer om gjenbruk

TRONDHEIM/ OSLO I Trondheim har tømrerelever gitt nytt liv til 500 vinduer som egentlig skulle på dynga. Gjennom nettverket Pådriv er håpet at flere skoler skal gjøre det samme.

TEKST OG BILDER **KARI KLØVSTAD**

Tanken oppsto ved å se sammenhengen mellom behovene til byggebransjen og skolene. På den ene siden har vi en byggebransje som river og renoverer, og dermed sitter igjen med store mengder avfall de er pålagt å kildesortere. På den andre siden finner vi skolene, som trenger materialer til undervisningen.

Fellesnevneren ble Pådriv.

På Skjetlein videregående skole i Trondheim har de forlenget livet til 500 brukbare vinduer, som tømrerelevne har bygget drivhus av. Nå er målet at flere skal følge etter.

Pådriverne er der, og flere har samlet seg i nettverket Pådriv, som har som mål å gjøre det lettere for personer, bedrifter, virksomheter og kommuner å bidra til bærekraftige endringer. Skolene er en del av dette, og tidligere i høst inviterte foreningen til samling på Kuben yrkesarena i Oslo, der det også var mange lærere til stede.

Hovedtemaet for dagen var ombruk og gjenbruk i byggebransjen, også sett opp mot skole og utdanning. I Oslo er de nå i gang med å opprette en sirkulær ressursentral, der det skal settes opp

et 4500 kvadratmeter stort lagertelt for å kunne samle brukte byggematerialer som skal kunne benyttes om igjen.

– KAN LÆRE AV FATTIGE LAND

Selvfølgelig er vi på banen, sa Einar Bruu, som er avdelingsleder for bygg og tekniske fag på Kuben videregående. Han understreket at gjenbruk og bærekraft også er en tydelig del av den nye læreplanen.

– Men vi må få større bevissthet i hele systemet. I fattige land gjenvinner de så å si alt, mens vi kaster.

Ombruk som tema i videregående utdanning ble diskutert i denne gruppen. Vi ser fra venstre: Malin Ø. Aldal, Pådriv studentlag, Ingunn M. Eide, Kuben yrkesarena, Katerina Eriksen, Circular Ways AS, Terje Dyrendahl, Johan Bojer vgs., John Christian Forester, Sweco, Hanne Mork Hamre, Framtiden i våre hender, Marius Løvli, Skjetlein vgs., Knut Hølås, Skjetlein vgs., Gjertrud Jensen, Skjetlein vgs. og Maria Moreno, OsloMet.

I kommende skoleprosjekt skal lærere og elever plukke ut dører og vinduer som kan brukes på nytt.

– Vi bygger mest for salg, og det kan være redskapsboder, furteboder, forfat-

Einar Bruu, avdelingsleder på Kuben.

terboder, dukkestuer eller dekkhotell, og vi har også arvet en del materialer, sa Einar Bruu.

Håkon Iversen fra Pådriv mente skolene er usedvanlig viktige for å få til en endring.

– De utdanner fremtidens arbeidsfolk, og vi må få ombruk inn i utdannelsen og vise at det er det naturlige førstevalget, sa Iversen, som også mente at det kan være gode penger å spare, med dagens høye byggevarepriser. Samtidig bidrar ombruk til å nå klimamålene.

ENKLERE Lektor Knut Hølås fra Skjetlein videregående skole i Trøndelag er opptatt av at elevene ikke bare skal bygge nytt. De skal også lære seg å bruke om igjen. Ved skolen har de hatt

Håkon Iversen fra Pådriv.

et samarbeid med nettverket Sirkelaget og Framtiden i våre hender, der de bygget drivhus av brukte vinduer. Nå venter nye oppgaver på elevene, og heller ikke der skal de bruke nye

materialer. En barneskole i nærheten skal blant annet få gapahuk, og større planer tar også form.

– Læreplanen er fylt med ombruk og gjenbruk og kan knyttes opp mot hva som helst. Tidligere slet vi med å få tak i materialer, men nå har det snudd, og entreprenørene kommer til oss. Det koster å kvitte seg med det de har til overs fra riving eller renovering. Skolene må også tørre å spørre om samarbeid, mente Hølås.

Han er opptatt av at lærerne må skjerpe seg, for det trengs et øvet blikk for å se hva som kan gjenbrukes på en god måte.

– I tillegg må vi tenke enda et hakk videre, og se for oss hva som er neste liv for det vi gjenbraker. Ikke ødelegge det vi får tak i. Stikkord blir også gode arbeidsplasser og forretningsmodeller som fungerer, sa Kristin Støren Wigum, som arbeider med bærekraft og design for ombruk ved OsloMet.

Kristin Støren Wigum fra OsloMet.

Flere ser for seg at de brukte materialene skal kunne leveres direkte fra riving til de som har bruk for dem. Men dette har Støren Wigum liten tro på i praksis. Entreprenørene jobber under tidspress og er avhengig av å kvitte seg med de brukte materialene fort. Da må de ha tilgang på et lager, der skoler og andre kan komme for å se etter det de har bruk for.

Lektor Knut Hølås ved Skjetlein videregående (i midten) er en av dem med bredest erfaring i å bruke materialer om igjen. Hanne Mork Hamre og Marius Løvli lytter.

GLØDEN Etter innledningsforedragene ble de drøyt 90 i salen delt inn i seks grupper. Den ene tok for seg ombruk som tema i videregående utdanning.

– Selv om gjenbruk har plass i læreplanen, handler det for mye om ildsjelene i skolen. Det må opprettes mer tverrfaglige samarbeid rundt om, mente Maria Moreno fra Institutt for produktdesign ved OsloMet, som er møbelsnekker i bunnen.

– Lærerne må også ha tid og mulighet til å lære mer om temaet, sa Ingunn M. Eide, som jobber ved kurs- og teknologisenteret ved Kuben yrkesarena.

Knut Hølås fra Skjetlein videregående, som er en av dem som har god erfaring med å gjenbruke materialer i undervisningen, mente det bør stilles strengere krav til dem som skal rive.

– I dag er det mange som kalkulerer med å få bot for feilriving, sa Hølås. Han mente at lærerne kan ta med elevene ut en dag for å plukke ut materialer.

– Skolene har tid til å prøve ut gjenbruk, så det er rart at bransjen ikke bruker oss mer. Vi kan ha masse prosjekt som kan kobles opp mot kompe-

tansemålene, mente Marius Løvli, som er lærer på bygg og anlegg ved Skjetlein videregående skole. Han understreket også at skolen får elevene ut i yrkesfaglig fordypning så fort som mulig, og nå ringer bedriftene og spør når elevene er klare for å komme til dem.

Fagleder Terje Dyrendahl fra Johan Bojer videregående skole i Rissa er opptatt av tverrfaglig samarbeid og å ta elevene med ut for å se muligheter.

– Vi har blant annet vært på byvandring i Trondheim, der vi har hatt stor nytte av å se på hvordan bygg er konstruert. Her i Oslo har jeg også fått ideen til å finne ut hva vi kan gjøre med tre og gammel teglstein, sa Dyrendahl.

Deltagerne i gruppa utfordret også byggevareforhandlerne til å opprette en avdeling for brukte materialer.

– Alle lærere trenger heller ikke å finne opp hjulet på nytt. Skal lærerne komme videre i bærekraftsundervisning på en enkel måte, må vi dele på undervisningsopplegg som fungerer, sa Maria Moreno. ❖

Dansk professor:

Yrkesfag gir fordeler på flere nivåer

OSLO - Yrkesfagene er under press, men å satse på yrkesfag gir fordeler både på samfunnsnivå, bedriftsnivå og for den enkelte elev eller student, sier Christian Helms Jørgensen. Han er professor emeritus ved Institutt for mennesker og teknologi på Center for arbeidslivsforskning ved Universitetet i Roskilde.

TEKST OG BILDE NILS OVE BREDVOLD

Helms Jørgensen, som også har yrkesfaglig utdannelse og har vært yrkesfaglig lærer, holdt et innlegg på et Fafo-seminar før jul om yrkesfagenes framtid i et åpent europeisk arbeidsmarked. Seminaret er omtalt i en egen sak.

HELE ARBEIDSPROSESSEN Jørgensen peker på at yrkesfaglig arbeid handler om mye mer enn profesjonalisering av arbeid på lavere nivå.

– Det handler om hele arbeidsprosessen med dens ulike arbeidsfunksjoner. Det handler ikke bare om å utføre, men også om å planlegge, koordinere og kontrollere. Dermed inneholder yrkesfag elementer av ledelse, prosjektledelse, kundekontakt, rapportering og også selvledelse. Yrkesfag har en bred tilnærming. Det gir en stor grad av fleksibilitet fordi en fagarbeider kan utføre mange ulike oppgaver i en bedrift. Siden utdanningen er standardisert, kan fagarbeidere også flytte mellom ulike bedrifter. Dette fremmer også samarbeid omkring yrket og gjør det enklere å bli enige om lønn, sier den danske professoren.

FORDELER PÅ BEDRIFTSNIVÅ Han framholder at yrkesfag slik det defineres i Nord-Europa (som de nordiske land og Tyskland) innebærer en profesjonalisering av utdanning og arbeid på et høyere nivå. Det er en fordel for den enkelte arbeider, som med dette vil oppleve en yrkesidentitet og stolthet knyttet til faget og arbeidet. For samfunnet er dette en fordel fordi det understøtter en kunnskapsbasert økonomi.

– Yrkesfaglig opplæring slik den er lagt opp og praktiseres i arbeidslivet i Nord-Europa, fører til organisasjonsformer med mindre hierarki og større grad av selvstendighet samtidig som det gir høyere arbeidskvalitet. Dette medvirker i neste rekke til mindre makttdistanse i organisasjonen og bedre kommunikasjon mellom topp og bunn. Kunnskapen

I en tid med betydelig arbeidsinnvandring er det viktig at arbeidsgivere er sitt samfunnsansvar bevisst og bidrar til utdanning av fagarbeidere og lærlingplasser, sier professor Christian Helms Jørgensen.

flyter lettere på tvers av nivåer, noe som blant annet fremmer innovasjon. Det bidrar også til medbestemmelse for de ansatte, forklarer Jørgensen.

HEMMES AV DET TRADISJONELLE I land som USA og Storbritannia er det mer bedrifts- og jobbspesifikk utdanning som gjelder.

– Der råder et mer tradisjonelt syn på ledelse der selvstendighet og medbestemmelse ofte blir sett på som et problem fordi det reduserer ledelsens kontroll med arbeidet, og dermed noe som utfordrer ledelsens maktposisjon. Denne ledelsesfilosofien kjennetegnes av toppstyring, såkalt taylorisme, new public management, spesialisering, rutinearbeid og regelstyring. Standardisert masseproduksjon dominerer,

og håndverksarbeid blir sett som mindre effektivt. Dette bidrar langt på vei til å undergrave ulike typer yrkesfaglig arbeid, påpeker Jørgensen.

FORDELER PÅ SAMFUNNSNIVÅ – Andre fordeler i våre land er at yrkesfag bygger på og fremmer trepartssamarbeidet. Yrkesfag bygger på en veksling mellom skole og praksis. Det knytter utdanning og arbeidsliv sammen. Videre kombineres ulike typer kunnskap og ferdigheter – praktiske som teoretiske.

Det er etter forholdene lett for unge å komme ut i arbeid i nordiske land fordi integrasjon i arbeidslivet er en del av utdanningen. I Norge er det i tillegg opplæringskontorer som understøtter overgangen fra utdanning til yrkesliv. Yrkesfag byr også på en yrkesidentitet som letter inngangen til arbeidsmarkedet, og som gjør yrkesutdanning attraktivt for mange unge. I tillegg har de tilgang til en yrkesfaglig organisasjon, sier han.

FREMMER INTEGRASJON - Yrkesfag fremmer integrasjon av unge i arbeidsmarkedet og støtter opp under kontinuerlig fag-

lig utvikling og læring. I tider med økt ustabilitet på arbeidsmarkedet så vil et yrke innebære en mer stabil tilknytning.

Men det yrkesfaglige arbeidsmarkedet er også under press. Det skjer blant annet gjennom outsourcing og automatisering. For bransjer der det ikke er mulig å flytte produksjonen, er det et alternativ for arbeidsgivere å flytte arbeidere inn. Dermed tar de over jobber som har vært forbeholdt arbeidere med yrkesutdanning. Dette fører til press på lønnen og autonomien til de yrkesutdannede, sier professoren.

Jørgensen legger til at det har vært og er press også på den yrkesfaglige utdanningen. Den har fått redusert status sammenlignet med allmennutdanning som studieforberedende utdanning. Her vil imidlertid yrkesfaglig utdanning være et attraktivt tilbud til unge som ikke er orientert mot det akademiske.

ER DET NOK? Det er også et spørsmål om det er nok læreplasser og lærlingplasser av god nok kvalitet. Dette påvirkes også av en betydelig innvandring av arbeidskraft og i hvilken grad bedriftene prioriterer å ta inn lærlinger.

– For at yrkesfaglig utdanning skal bestå, er vi avhengig av unge som ser utdanningen som attraktiv – at utdanningen bidrar til positiv status og image.

Professoren roper et varsku om at innvandring kan føre til at bedriftene får lett tilgang til arbeidskraft, og at de derfor unnlater å ta samfunnsansvar for utdanning av fagarbeidere og lærlingplasser. På sikt kan dette føre til at man heller konkurrerer på pris enn på kvalitet (*low skills – low pay*) som vi har sett i andre land. Det institusjonelle samarbeidet rundt yrkesfag risikerer derfor å bli svekket.

UTNYTTE KOMPETANSEN – Det er derfor viktig at bedriftene er bevisst betydningen av å tilby lærlingplasser, og at ledere i bedriftene ser fordelene med å utnytte den brede kompetansen som de yrkesutdannede tilbyr. Det er sentralt at arbeidsavtaler bidrar til å bevare kompetansen, og at den ikke motarbeides av en kortsiktig konkurranse om lønn der kvalitet kommer i andre rekke, slår han fast.

Samtidig peker han på tendenser som går motsatt vei.

– I Danmark har vi sett press på områder der fagarbeidere har dominert, men der kompetansekravene strengt tatt ikke er så store. Strategien til ulike fagforbund har vært å la de med lavere utdanning få jobber med enklere arbeidsoppgaver og så oppgradere de med yrkesfag til mer krevende oppgaver med elementer av ledelse. Oppgraderingen har den fordel at alle blir løftet opp – også de ufaglærte, som med dette får mer kvalifiserte oppgaver. Vi ser at flere i Danmark nå gjennomfører yrkesutdanning på grunn av økt konkurranse om ufaglærte jobber, avslutter Jørgensen. ♦

ANNONSE

Bestill annonser for 2023

Utgivelsesplan

annonsefrist/utgivelsesdato

1	8. februar / 10. mars
2	26. april / 26. mai
3	6. september / 6. oktober
4	1. november / 1. desember

Visste du at annonser hos oss sees av 18 000 lesere?

Annonse-informasjon:

Kontakt: Mona Jørgensrud i HS Media, mj@hsmedia.no

FAFO-prosjekt:

Hvilken framtid har yrkesfagene i et åpent europeisk arbeidsmarked?

OSLO Hva betyr arbeidsvandringen i Europa for tilgangen på faglært arbeidskraft? Kan arbeidsmigrantene dekke behovet for faglært arbeidskraft? Fører et åpent europeisk arbeidsmarked til at fagene forvitrer?

TEKST NILS OVE BREVOLD

Hovedformålet med det internasjonale forskningsprosjektet Fag på vandring/ Moving trades har vært å undersøke hvordan arbeidsvandring påvirker utvikling og bruk av fagkompetanse i Norge og andre land i Europa. Prosjektet har pågått siden 2016. Det ledes av Fafo og er gjennomført på oppdrag fra Norges forskningsråd. Prosjektet, som er i sluttfasen, undersøker også hvordan arbeidsgiverne motiveres for å ta inn lærlinger og rekruttere faglært arbeidskraft påvirkes av økt arbeidsmigrasjon etter EU-utvidelsen.

LÆRLINGBASERT Norge har – i likhet med land som Tyskland, Østerrike og Danmark – en lærlingbasert fagopplæringsmodell. Et av fortrinnene ved denne

modellen er at den letter overgangen fra utdanning til arbeidsliv for ungdom. I tillegg bidrar modellen til å sikre arbeidslivet relevant fagkompetanse.

Prosjektet kartlegger byggfagene i Norge og hvordan fagene har utviklet seg som følge av økt arbeidsinnvandring. Et viktig spørsmål er om det er en uunngåelig utvikling fra fagarbeid til løsarbeid, og hva som kan gjøres for å hindre at fagene forvitrer.

Fafo ser argumenter for at migrasjon, kunnskapsutvikling og faglighet også kan spille på lag, selv om dette ikke har vært hovedtendensen innenfor byggfagene i Norge på 2000-tallet.

INTERNASJONALT PÅVIRKET Arbeidsvandring påvirker yrkesutdanningen, ikke

bare i mottakerlandene, men også i avsenderlandene. Her viser det seg at til tross for frykten for at polske fagarbeidere skal emigrere, fortsetter utdanningsmyndighetene i Polen å investere i fagopplæringsystemet.

I Norge har retten til gratis videregående opplæring bidratt til at nesten alle unge går rett fra ungdomsskolen og over i videregående opplæring. Fag- og yrkesopplæringen er en viktig del av utdanningssystemet. Om lag halvparten av elevene begynner på en yrkesfaglig utdanning.

Den norske modellen for fag- og yrkesopplæring skiller seg ut i internasjonal sammenheng. Modellen bygger på den klassiske lærlingtradisjonen, der arbeidsgiverne står for en stor del av opplæringen. Partene

i arbeidslivet har innflytelse på innholdet i utdanningen gjennom etablerte strukturer for trepartssamarbeid. Samtidig har offentlige myndigheter et større ansvar enn det som er vanlig i land med en mer tradisjonell fagopplæringsmodell, som Tyskland, Østerrike og Sveits.

Fag- og yrkesopplæringen har vært et viktig forskningsfelt for Fafo siden tidlig på 1990-tallet. Forskningstemaene omfatter blant annet samarbeid mellom skole og arbeidsliv, potensialet for økning av antall læreplasser, arbeidsmarkedet for nyutdannede fagarbeidere, og forutsetninger for etablering av nye lærefag.

Kilde: Fafo – Fagbevegelsens forskningssenter ♦

Tips oss

Er det spennende temaer innen yrkesfagopplæringen eller andre interessante saker på din skole vi bør skrive om?

Tips oss gjerne på e-post:
yrke@utdanningsforbundet.no

utdanningsnytt.no/yrke

Opplæring

Opplæring skal forberede unge mennesker til et framtidig yrkesliv. Det er noe av meningen med undervisning og praksis knyttet til det. Nå er det kommet en bok som kan hjelpe lærere til bedre å se mening også i det som allerede skjer - her og nå, mens opplæringen pågår.

Boka heter «Syv meninger med livet» og er skrevet av Thomas Hylland Eriksen. Han er professor i sosialantropologi ved Universitetet i Oslo.

Boka gir et klokt og spennende konsentrat av forfatterens lange og utpreget våkne tilstedeværelse i verden. Hylland Eriksen tar leserne med på både indre og ytre opplevelser, både i Norge og i kulturer rundt om på kloden. Han forteller på overraskende og underfundig vis om både kaffe og takknemlighet, om trær og katter, og om popmusikk. Han beveger seg fra antikkens filosofer og til sofakroken.

Dessverre skriver forfatteren ikke mye om læring og utdanning. Det forhindrer ikke at nesten alt han skriver, har aktualitet også for elever og lærere. Det meste dreier seg nemlig om hva som kan erfares både i skolen og på de fleste arbeidsplasser. Han skriver nemlig om livet, om det som gir tilværelsen mening.

Boka har sju kapitler. Hvert kapittel behandler en side av livet slik de fleste av oss møter det.

Kapitteloverskriftene er som følger: Relasjoner, Knapphet, Drømmer, Langsom tid, Øyeblikket, Balansekunst, og Å gi slipp.

med mening

Dette er fenomener både lærere og elever har et forhold til.

SITATVENNLIG Ordet *sitatvennlig* brukes av og til om bøker som er rike på formuleringer det er fristende å sitere fra, både i tekst og i tale. Langt fra alle bøker har slike kvaliteter, men Hylland Eriksen sin bok må karakteriseres som særdeles sitatvennlig. Nesten hver side inneholder formuleringer som kan gi leseren opplevelsen av å ha blitt litt klokere. Her er et lite utvalg:

- Alle står i en diffus takknemlighetsskjold til alle andre.
 - Ellers blir vi idioter i ordets opprinnelige betydning, mennesker som ikke bryr seg om fellesanliggender ...
 - Ærlighet varer lengst, men finnes i mange utgaver.
 - Langsom tid er ikke alltid nødvendig. Et øyeblikk kan være nok.
 - Eiendelene dine er tause når du ikke bruker dem til å danne relasjoner til andre, ...
- Rekken av slike fyndige setninger kunne lett vært gjort flere ganger så lang.

KNAPPHEIT SKAPER MENING Det siste av sitatene ovenfor er hentet fra kapitlet om knapphet. Mangel på ressurser er en velkjent sak i skolen. Det være seg mangel på egnede lokaler, materiell og utstyr eller penger og ikke minst mangel på flere lærere. Enkelte skoler og utdanningstilbud mangler også elever. Derfor velger jeg å se litt mer på hvordan Hylland Eriksen forklarer verdien av å erfare knapphet.

«Ingen ting hadde vært verdt noe hvis du hadde tilgang til det bestandig. Knapphet gir livet mening», skriver han på første side i dette kapitlet. «Du blir lat og fet når du ikke må jobbe for føden», heter det et annet sted.

Forfatteren er klar over de innvendingene som kan reises mot hans måte å fremheve verdien av knapphet på. Hans syn kan oppsummeres i følgende: «Romantisering av fattigdom er intet vakkert syn.»

Siste delen av kapitlet gjør meg oppmerksom på noe en kan grunne på:

«Knapphet bidrar til retning og fokus, men det viktigste er kanskje at den gir motstand.»

LÆRERTEAM PÅ MENINGS-JAKT? En tenkt situasjon: En gruppe kollegaer setter seg sammen for å se forbindelsen mellom Hylland Eriksen sin tekst og det som skjer i deres klasserom. Da finner de mye interessant. De finner en rekke klasseroms-eksempler som passer til hvert av de seks første kapitlene i boka.

OPPSUMMERING Boka er klok, kunnskapsrik og ofte humorfylt. Den har et ledig og levende språk. Den anbefales alle som av og til synes at jobben og livet gjerne skulle vært mer fylt av mening.

Boka anbefales også for lærere som vil samtale med elever om vesentlige sider av det å være et menneske sammen med andre.

Knappt noen kan lese denne boka uten å oppleve at den handler også om deres eget liv – det en har erfart, det en opplever i øyeblikket, og det som ligger foran en. Et mesterlig verk. Takk.

Av **HALLVARD HÅSTEIN**,
pedagogisk rådgiver

«Hvordan gjennomføre eksamen hvis man mangler utstyr?»

- læreplan og fagfornyelse i praksis

AV **JON EIRIK STANDAL DARRE**

adjunkt med tilleggutdanning.

Laksevåg og Bergen maritime vgs.

Denne fagartikkelen tar utgangspunkt i et forskningsprosjekt på skoler med programområdet vg2 automatisering innen utdanningsprogrammet elektrofag og datateknologi, og ser nærmere på hvordan den nye læreplanen (LK20) blir implementert. En web-basert spørreundersøkelse ble gjennomført for å kartlegge skolene med utgangspunkt i problemstillingen «I hvilken grad opplever yrkesfaglærere at opplæringen på programområdet vg2 at automatisering ved deres skole er i tråd med den nye læreplanen LK20?». Forskningsprosjektet belyser hvordan fylkeskommunene som virksomhet ivaretar rammebetingelsene for utdanningsløpet, og dermed yrkesopplæringen for yrkesfagelevne innenfor automatisering som fremtidige fagarbeidere og ressurser for Norge i lys av LK20. Antallet respondenter som svarte på spørreundersøkelsen, er deler av den totale populasjonen *sample* (Whatley, 2022, s. 4). Når det web-baserte spørreskjemaet ble stengt i april 2022, var 40 respondenters svar relevante, og det er disse dataene fagartikkelen baseres på og uttaler seg generelt om vedrørende dagens situasjon ved de aktuelle skolene. Svarprosenten, med utgangspunkt i et totalt populasjonsanslag på 150 mulige yrkesfaglærere, kan beregnes til

26,67 %, altså omtrent en firedel. Vestland fylkeskommune (37,2 %) og Rogaland (14 %) har høyest andel respondenter. Kun en respondent fra Viken fylkeskommune har svart på spørreundersøkelsen.

YRKESFAGLÆRERES RAMMEBETINGELSER Av de opprinnelig 40 respondentene var det 37 som svarte på spørreundersøkelsen som vedrører læreplanarbeid, økonomiske rammer og konkrete rammebetingelser som utstyr, tid, areal og kompetanse. De tre resterende respondentene, har dermed ikke undervisning i noen av programfagene. Yrkesfaglærere opplever i stor grad egenhendig å ta ansvar for arbeidet med de nye læreplanene. 54 % svarer i tillegg at de har dårlig (37,8 %) eller svært dårlig (16,2 %) tid som rammebetingelse. En respondent sitt svar bygger opp under dette med ønske om «[...] Mer tid til planlegging [...]». Tiden som rammebetingelse blir også sett i sammenheng med å lære seg nytt utstyr som underlag for en god undervisningsøkt: «Bedre tid til å sette seg inn i nytt utstyr som er nødvendig for å kunne gjennomføre en god undervisning, slik at elevene sitter igjen med en følelse av å mestre utstyret og kunne utnytte dette.» og «[...] Bittelitt engasjement og initiativ fra skuleeigar vert etterlyst.»

Opplevelsen blant 19 av respondentene (51,3 %) er at skolens generelle økonomiske situasjon ved implementeringen

av LK20 er dårlig (29,7 %) eller svært dårlig (21,6 %). Utstyrssituasjonen for elever og yrkesfaglærere ved de aktuelle skolene som er respondenter i denne spørreundersøkelsen, gjenspeiles videre i følgende sitater: «Skoleåret 2021/22 er nå på hell, vi har ikke fått utstyr fra [...] fylkeskommune ennå, en skam.» og «trenger mer utstyr». Utstysbehovet i forbindelse med ny læreplan presiseres videre av en annen respondent ved behov for «Innkjøp av utstyr for å kunne oppfylle kompetansemålene og opplæring». 18 av respondentene (58,6 %) melder om dårlige (32,4 %) eller svært dårlige (16,2 %) rammebetingelser når det kommer til utstyr. I forbindelse med hvordan dette påvirker læringssituasjonene og læringsutbyttet for elevene, illustreres dette ved: «[...] Vi har også lite utstyr, slik at elever må stå i kø for å få gjort øvinger. Da blir det til at de siste lærer lite, fordi de 'kopierer' fra medelever som gjorde øvingen før dem.»

2. Fylkeskommune * 5.3. Utstyr Crosstabulation

Count		5.3. Utstyr Hverken eller					Total
		Svært dårlig	Dårlig	God	Svært god		
2. Fylkeskommune	Agder	1	0	0	0	0	1
	Innlandet	0	3	2	0	0	5
	Møre og Romsdal	1	0	0	2	0	3
	Nordland	1	1	0	0	0	2
	Oslo	0	0	0	1	0	1
	Rogaland	0	4	1	1	0	6
	Trøndelag	0	0	1	0	0	1
	Vestfold og Telemark	0	0	1	1	1	3
	Vestland	3	4	4	3	0	14
	Viken	0	0	1	0	0	1
Total		6	12	10	8	1	37

Figur 1 Krysstabell fylkeskommune og utstyr

Kun 2 respondenter (5,4 %) svarer at de ikke mangler konkret utstyr for å gjennomføre opplæringen i tråd med den nye læreplanen, LK20. Hele 94,6 % opplever dermed mangler. Sentraltendensen viser delvis mangler (40,5 %), men det er naturlig å presisere at 35,1 % opplever store (18,9 %) eller svært store (16,2 %) mangler. Med tanke på at videregående skoler i fag- og yrkesopplæringen er avhengig av oppdatert og relevant utstyr som rammebetingelse for å sikre at opplæringen skal være i henhold til forskriftsfestede læreplaner og av god kvalitet, er dette motstridende med tanke på kartleggingen av utstyrssituasjonen fra 2016 som KD henviser til, hvor utstyrssituasjonen blir definert som god (Kunn-

skapsdepartementet, 2021, s. 112). Sitatene «Nye læreplaner med nytt utstyr, feks robot. Men ingen penger følger med de nye læreplanene.» og «Prøver å gjøre det beste ut fra de ressursene vi har.» gjenspeiler to yrkesfaglæreres hverdag under implementeringen av LK20. 17 av respondentene (45,9 %) svarer i tillegg at areal som rammebetingelse er dårlig (29,7 %) eller svært dårlig (16,2 %).

Dokumentasjon av mangler på konkret utstyr eller ressurser for å gjennomføre opplæringen viser at 17 respondenter (45,9 %) svarer at manglene ikke blir dokumentert. I lys av utstysbehovet som foreligger, og mangel på tildeling av midler fra sentralt og regionalt hold fortsetter dette å by på utfordringer for skoleåret 2022/2023. Svarene vedrørende tilskuddsordninger sentralt fra Utdanningsdirektoratet viser som sentraltendens at 54,1 % ikke vet. 4 respondenter (10,8 %) svarer at de har søkt og fått innvilget søknaden, men svarene viser også at det er 9 respondenter (24,3 %) som har søkt og ikke fått innvilget søknaden. Når det kommer til regionale tilskuddsordninger fra fylket, svarer 37,8 % at de ikke vet. 7 respondenter (18,9 %) svarer at de har søkt og fått innvilget søknaden, mens 6 respondenter (16,2 %) svarer at de har søkt og ikke fått innvilget søknaden. Når det kommer til hva skolene bruker eventuelt tildelte midler på, viser sentraltendensen blant 24 respondenter (55,8 %) at dette brukes på utstyr.

18 av respondentene (48,6 %) som svarte vedrørende kompetanseheving som rammebetingelse, opplever disse som dårlige (37,8 %) eller svært dårlige (10,8 %). Dette presiseres nærmere av en av respondentene i form av følgende sitat:

Ønsker mer fokus på etterutdanning innen yrkesfag.. Her er det bare fellesfagstudier som får noen støtte til studiepoenggivende kurs. Vi som yrkesfaglærere får tilbud om fordypning i norsk for fremmedspråkelige, engelsk etc. Men det vi egentlig trenger er feks videreutdanning innen byggautomasjon eller lignende. Det må vi eventuelt ta 100% på egen tid og egen kost... Virker svært urettferdig.

Kompetanse som rammebetingelse kunne vært presisert i forkant av spørreundersøkelsen med inndeling i faglig kompetanse og yrkespedagogisk-/yrkesdidaktisk kompetanse. I lys av det doble praksisfeltet (Lier, 2015, s. 53) som yrkesfaglærere opererer i, er det i all hovedsak kompetansehevingstilbud innen satsingsområdet til Utdanningsdirektoratet *Kompetanse for kvalitet* med fokus på det yrkespedagogiske- eller yrkesdidaktiske perspektivet med enkelte innslag av faglig kompetanseheving innenfor programmering. Det er ingen eller få sentrale tilbud til faglig etterutdanning eller videreutdanning i forbindelse med innføringen av LK20. I et historisk perspektiv

ble faglige kompetansehevingstilbud opprettet under innføringen av reform 94 (R94). Midler til dette viktige kompetansehevingsarbeidet er tydeligvis ikke lenger prioritert, verdsatt eller gitt god nok informasjon om. Det er betenkelig at den faglige kompetansen som yrkesfaglærere etterspør og trenger heving på, ikke blir nærmere belyst. Tilsynelatende blir dette heller overlatt lokalt til skolene eller regionalt til fylkeskommunene som er midt i enten en sammenslåingsprosess eller en påfølgende oppsplittingsprosess etter allerede gjennomført sammenslåingsprosess. Omorganiseringer er ressurskrevende, og riktig kompetanse i det *institusjonelle domene* (Goodlad, 1979, s. 348-349) har betydning for å sette gode rammer for kompetanseheving av yrkesfaglærere.

Respondentene viser også til en kombinasjon av rammebetingelsene ved at: «Det må avsettes tid og penger ved innføring av nye læreplaner» og et «Større fokus på kompetanseheving og penger til utstyr». Selv om det i denne spørreundersøkelsen ikke spesifikt ble spurt om læremidler i forbindelse med rammebetingelsene, så trekker to respondenter inn mangel på tilgjengelige læremidler ved sitatene: «Ha bøker o.l klart FØR eventuelt nye læreplaner blir publisert.» og «Å kjøpe inn de nye bøkene burde vært en selvfølge, men på grunn av at de overraskende nok koster penger så bruker vi de gamle.» Rammebetingelsene som areal, utstyr, tid og kompetanse utgjør, kan dermed hver for seg være med på å forhindre eller forringe kvaliteten på opplæringen. Det kan her trekkes inn eksempler på hva samarbeid med næringslivet og opprettelsen av felles kompetansesenter har å si for oppdatert utstyr og kompetanse for yrkesopplæring ved vg2 industrideknologi ved følgende sitat:

Elevene får bruke oppdatert framtidsrettet utstyr som skolen ikke har hatt mulighet til å skaffe til veie selv. Det sosiale og faglige samspillet mellom elever, lærlinger, lærere og instruktører i industrimiljøet spiller en viktig rolle for elevenes trivsel og læringsutbytte. Samarbeidet kan vise til bedre karakterer, økt gjennomføring, mindre fravær, økt søking til utdanningsprogrammet, og at virksomhetene tar inn flere lærlinger. Samarbeidsmodellen og nytt oppdatert utstyr har også ført til økt faglig kompetanse for lærere og instruktører. Modellen har lokalt blitt vurdert som vellykket, og er fra høsten 2019 utvidet med Vg3 Automasjon. (NOU 2019:2 5, s. 111-112)

For å kunne bruke tid på å videreutvikle den innarbeidede strukturen innen yrkesopplæringen med praktiske arbeidsoppgaver må man først ha relevant utstyr tilgjengelig for at yrkesfaglærere i det hele tatt skal ha mulighet til å bruke tid på å lære seg det og dermed øke sin kompetanse. I tillegg går det med tid til å melde behov og få midler til å anskaffe utstyret.

Med henvisning til det omfattende ansvaret som yrkesfag-

lærere i videregående opplæring har for å forberede elevene på et arbeidsmarked i stadig endring og omstilling (NOU 2020: 2, s. 14), så er det et paradoks at lærerne selv, som arbeidstakere, ikke samtidig får muligheten til å videreutvikle egen kompetanse. Dette må bygge på gjensidig tillit hvor fylkeskommunene som virksomhet må legge til rette for rammebetingelser for at lærere som arbeidstakere kan holde seg faglig oppdatert. Yrkesfaglærere må ikke bare holde seg faglig oppdatert, men de må også videreutvikle egen kompetanse innenfor yrkespedagogikk. Det er i dette skjæringspunktet at det doble praksisfeltet burde blitt viet et større fokus og en større anerkjennelse. Den faglige kompetansen som yrkesfaglærere besitter, verdsettes heller ikke i form av lønn. Formelle studiepoeng, selv som anerkjente studiepoeng for fagskolenivå, lar seg ikke kombinere med formelle studiepoeng i pedagogikk/yrkespedagogikk. Ekstra fagbrev som gir en bredde og allsidighet innenfor utdanningsprogrammet, blir først nå verdsatt med 60 studiepoeng, slik det var i tidligere ordninger.

OPPLÆRINGEN I PROGRAMFAGENE Tid til å dekke omfanget av den nye læreplanen belyses i svarene til to av respondentene som siteres på at: «Automatiseringsfaget er bare blitt større og større og det har vært vanskelig å få tid nok til alle tema. [...]» og «[...] Omfang gir lite tid synes jeg med hensyn til alt som elevene må igjennom særlig de som kommer fra TIP og må ta igjen elektrofagene [...]». Organisering og struktur for opplæring for yrkesfagelever ved de to læringsarenaene skole og bedrift er betydningsfullt (Johannesen et al., 2022, s. 68). 34 respondenter (91,9 %) svarer at de selv eller lærerkollegiet i dag bruker en struktur med konkrete praktiske arbeidsoppgaver i opplæringen ved sin skole. 30 respondenter (81,1 %) svarer at de ser behovet for at denne strukturen oppdateres for gjennomføring av opplæringen i tråd med den nye læreplanen LK20. Ønsket om å fortsette å bruke samt videreutvikle strukturen med praktiske arbeidsoppgaver er dog betinget av rammebetingelsene.

Vedrørende tverrfaglig samarbeid med programfagene svarer flere av respondentene at dette gjøres: «Alle har alle programfag, vi samarbeider også med fellesfaglærerne om yrkesretting og innarbeiding av fellesfag der det er relevant i forhold til læringsoppgavene.» Samarbeidet blir videre konkretisert i form av: «prosjektoppgaver», «tverrfaglige oppgaver», «konkrete arbeidsoppgaver hvor tverrfaglighet er en del av oppgavene», «[...] reelle yrkesoppgaver. [...]» og «[...] praktiske oppgaver som spenner over flere fag». Rammebetingelsene rundt yrkesfaglæreren påvirker samarbeidet:

Det blir nok for det meste sporadisk, kanskje på grunn av att vi

sitter spredt på forskjellige små kontor. [...] litt demotiverende når vi i utgangspunktet ikke har så mye utstyr eller lokale til å gjøre nye oppgaver som ofte krever litt ekstra plass. Har verksted i ett tilfluktsrom som også fungerer som lager.

29 respondenter (72,5 %) svarer at de i stor grad vektlegger arbeid med grunnleggende ferdigheter under gjennomføringen av opplæringen. 39 respondenter (97,5 %) svarer at de i stor grad (65 %) eller i veldig stor grad (32,5 %) fokuserer på bruk av fagterminologi i opplæringen. Blant svarene fra respondentene kommer det også frem bruk av teknologi som QR-koder og kjennetegn på måloppnåelse ved: «Vi tillater ikke å bruke erstatningsord som dings. Vi har qr koder som viser til verktøybeskrivelser. Vi lager gode kjennetegn til måloppnåelse hvor fagord inngår i måloppnåelse.» I vurderingspraksis vises det til: «[...] når jeg gir elevene vurderinger muntlig, så er jeg tydelig på at riktig bruk av fagterminologi er viktig for å gjøre seg forstått.» og «[...] en viktig del av undervisvurderingen.». Tverrfaglig samarbeid med fellesfagene belyses også ved «Tverrfaglig arbeid mot norsk og andre fag». Det internasjonale ordforrådet når det kommer til bruk av fagterminologi belyses ved at: «Faglæreren bruker kun fagspråk og forventer at elevene tilegne det så fort som mulig. Begreper og andre fagord forklares underveis både på norsk, tysk og engelsk.» Noe av bakgrunnen for hvorfor det jobbes med fagterminologi, kommer frem ved at: «Vi har en del fokus på det hele tiden, da det er dette språket som er forventet når de begynner i arbeid.» 36 respondenter (90 %) svarer at den grunnleggende ferdigheten regning i stor grad (52,5 %) og i veldig stor grad (37,5 %) er viktig.

YRKESFAGLIG FORDYPNING (YFF) Blant 28 respondenters svar på spørsmål om tildeling av rammen for elevtimer i YFF svarer 4 respondenter (14,3 %) nei på at denne blir tildelt, og 11 respondenter (39,3 %) svarer nei på at rammen blir tildelt lærerne. Dette underbygges med: «Skulen bør ha midler/lærartimer til å kunne ha 100% oppfølging av elevane når dei er ute i bedrift.» Sentraltendensen på svarene fra respondentene viser at arbeidspraksisen for elevene gjennomføres over flere perioder på en eller flere uker (78,6 %) med to arbeidspraksisperioder (42,9 %) med en varighet på to sammenhengende uker (57,1 %). Dette tilsier at normen for gjennomføring av arbeidspraksis er på to ganger to uker. En annen respondent belyser utfordringene knyttet til vurderingen av eleven i YFF og foreslår at kanskje heller bestått / ikke bestått istedenfor karakter på grunnlag av: «[...] Tilfeldigheter med hvilken bedrift en er utplassert i spiller en stor rolle i vurderingen av eleven. [...] ingen felleskunnskap og forståelse blant bedriftene i vurdering. Flere andre faktorer spiller også inn.» Den skuffende praksisen med å telle bort YFF-timer er til-

synelatende fortsatt vedvarende i enkelte fylker. Det er synd at vedvarende brudd på YFF-forskriften når det kommer til YFF-timetallet som elevene har krav på og yrkesfaglærere skal ha av undervisningstimer for å sikre god oppfølging, ikke får konsekvenser. Tildelte undervisningstimer i YFF setter rammebetingelser for tid tilgjengelig for et mulig samarbeid.

BEGRENSET FAGFORNYELSE Funnene viser pressede rammebetingelser og et behov for bedre økonomiske rammer og adekvate tilskuddsordninger som LK20 i praksis krever for å oppfylle læreplanforskriften. Informasjon om tilskuddsordning(er) burde nå ut til alle skoler og avdelingsledere slik at de i dialog med yrkesfaglærerne får mulighet til å søke om midler som imøtekommer skolens utstysbehov. Det burde også vært et fokus på at utstyrmangler og -behov dokumenteres.

Normaliseringen og et normalt skoleår preges istedenfor av historiens lengste lærerstreik hvor streikende yrkesfaglærerne og skolene er under press. Arbeidspresset på lærerne som arbeidstakere i bunnen av en organisasjon uten sluk øker samtidig som arbeidstakernes innbetalte streikebidrag bidrar til millioner i besparelser for fylkeskommunene. Paradokset med at besparelsene går tilbake til skolene, er at disse pengene nå brukes til å dekke over økonomiske underbevilgninger som har medført pressede rammebetingelser. Fylkeskommunene representert som skoleeiere i Norge burde puste lettet ut for at tverrfaglig praktisk eksamen for vg2 ble avlyst for skoleåret 2021/2022, for: «[...] Hvordan gjennomføre eksamen hvis skolen mangler utstyr?»

Fagartikkelen er basert på eksamensoppgaven min MAYP4300 ved OsloMet. Takk til alle respondenter som tok seg tiden til å svare, og til min veileder Birger Brevik.

LITTERATURLISTE

- Goodlad, J. I. (1979). *Curriculum inquiry: the study of curriculum practice*. McGraw-Hill.
- Johannesen, H. S., Kverneggen, K.-A. & Øgård, M. (2022). Læring på tvers: Hvordan kan yrkesfaglæreren legge til rette for boundary learning for elever i arbeidslivspraksis? *Nordic Journal of Vocational Education and Training*, 12(1), 51–75. <https://doi.org/https://doi.org/10.3384/njvet.2242-458X.2212151>
- Kunnskapsdepartementet. (2021). *Fullføringsreformen – med åpne dører til verden og fremtiden*.
- Lier, A. R. (2015). Yrkespedagogikk i en norsk kontekst. I G. Haaland (red.), *Tett på yrkesopplæring : yrkesrelevant, tilpasset og samfunnstjenlig?* (s. 50–65). Fagbokforlaget.
- NOU 2019:2 s. (2019). *Med rett til å mestre: struktur og innhold i videregående opplæring: utredning fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 1. september 2017. Avgitt til kunnskapsdepartementet 17. desember 2019* (9788258314315). Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, Teknisk redaksjon.
- NOU 2020:2 . (2020). *Fremtidige kompetansebehov III: læring og kompetanse i alle ledd: utredning fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 22. mai 2017: avgitt til Kunnskapsdepartementet 10. februar 2020* (Bd. NOU 2020: 2). Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, Teknisk redaksjon.
- Whatley, M. (2022). *Introduction to quantitative analysis for international educators*. Springer.

Profesjonsutvikling gjennom kokkekamp

«Felles referanserammer er viktig for den enkeltes tilhørighet til samfunnet», heter det i overordnet del av læreplanen. Kunne vi med mat som nøkkel åpne døra inn til meningen bak ordene?

AV **INGEBJØRG LUNDEVALL**

fungerende avdelingsleder på Oslo Voksenopplæring
Rosenhof, avdeling for videregående opplæring

For andre år på rad har vi arrangert kokkekamp for lærerne på avdelingen. Jeg fikk ideen i fjor da jeg hadde startet i jobben som fungerende avdelingsleder, og gikk og grublet på hvordan vi skulle jobbe med ny læreplan. Hjemme fulgte hele familien med på NRKs kokkekamp. Som lærer vet jeg at vi lærer best gjennom kombinasjonen av å gjøre og reflektere sammen. Mat og helse var et av fagene mine på lærerskolen, og jeg har brukt kjøkkenet som læringsarena med både barn og ungdom tidligere. Da jeg begynte på Rosenhof voksenopplæring i 2017, ble jeg oppfordret av daværende rektor til å bruke kjøkkenet for å få en praktisk tilnærming til norskopplæringen. Det hører kanskje med til historien at han er utdannet kokk. Det var uansett et råd jeg likte.

KJØKKENET SOM LÆRINGSARENA Mat og helse inngår ikke som eget fag i voksenopplæringen, men så lenge vi har et kjøkken, kan og bør det brukes. I forbindelse med høytider, for å øve på å lese og følge oppskrifter, lære å bruke

ulike måleenheter, lære nye ord, jobbe med problemløsning, samarbeid, klassemiljø med mer. Hver gang jeg har lagd mat med en klasse, har det slått meg hvor gøy og lærerikt det er. Med voksne deltakere er kjøkkenet et rom for likeverd. Mange av deltakerne er mer erfarne på kjøkkenet enn meg. En ung mann lærte klassen min en gang en pastasaus han hadde laget hele veien gjennom Europa. Da han var på flukt alene, ble han med i en flokk av andre, fortalte han, og han fikk jobben som gruppas kokk. Under åpen himmel, på bål de fyrte opp av kvist og kvast de fant langs veien, kokte han en saus på en base av tomat og karri. Så kom han til Norge, begynte på skole, og lærte bort sausen til oss.

KOKE FRAM FELLESSKAP OG FORSTÅELSE Hun jeg vikarierte for som avdelingsleder, ga meg en oppfordring da jeg startet: «Gjør noe hyggelig for lærerne! Nå har det vært korona, og de trenger fine opplevelser.» Det ville jeg mer enn gjerne. Samtidig var jeg stressa fordi vi, som alle andre skoler, lå etter med «realiseringen» av LK20. Men hva om vi kunne bruke de gode erfaringene fra matlaging med klasser, til matlaging med lærerne? Kunne vi med mat som nøkkel åpne døra inn til meningen bak ordene i læreplanen? I overordnet del av læreplanen heter det at «Felles referanse-

rammer er viktig for den enkeltes tilhørighet til samfunnet. Dette skaper samhold og forankrer den enkeltes identitet i et større fellesskap og i en historisk sammenheng» (Overordnet del 1.2). Videre står det at «Skolen skal la elevene utfolde skaperglede, engasjement og utforskertrang, og la dem få erfaring med å se muligheter og omsette ideer til handling (...) Elevene skal lære og utvikle seg gjennom sansning og tenkning, estetiske uttrykksformer og praktiske aktiviteter» (Overordnet del 1.4). Hvordan skal lærere huske og klare dette, uten å ha erfart det selv?

OVERORDNET DEL OG KOKKEKAMP Jeg bestemte meg for at det var verdt å gjøre et forsøk. Vi skulle bruke felles utviklingstid til praktisk og teoretisk samarbeid på mat og helse-rommet. Målet var å bli bedre kjent med læreplanen og hverandre, og å inspirere lærerne til å gjøre noe tilsvarende med sine klasser. To uker i forveien la jeg et eksemplar av overordnet del sammen med invitasjon til kokkekamp i alle posthulle.

SLIK LYDER OPPGAVEN:

Forberedelser: Les overordnet del av læreplanen.

Oppgave når vi møtes på kjøkkenet og blir delt inn i grupper: Hver gruppe velger to av kompetansemålene som grunnlag for arbeidet, og lager to retter til vår felles buffet. Når rettene presenteres, skal det komme frem hvilke kompetansemål gruppa har jobbet etter.

Hver gruppe reflekterer over hvilke av verdiene, prinsippene og/eller temaene fra overordnet del denne oppgaven rommer.

REGLER:

Råvarene deles ut når konkurransen starter. Hver deltaker kan ta med én ingrediens hjemmefra (krydder, kakepynt, favorittfrukt eller grønnsak etc.).

Jeg la også ved følgende relevante kompetansemål fra LK20:

– tolke og bruke sammensatte måleenheter i praktiske sammenhenger og velge egnet måleenhet, **matematikk 1P og 1PY**
– gjøre rede for funksjonene til noen næringsstoffer og diskutere hvorfor et variert kosthold er viktig i et helse- og bærekraftsperspektiv, **naturfag vg1**

– drøfte aktuelle helse- og livsstilsspørsmål og vurdere pålitelighet i informasjon fra ulike kilder, **naturfag vg1**

– lytte til og vise åpenhet for andres argumentasjon, begrunne egne meninger og delta i diskusjoner, **norsk vg1**

– greie ut om og drøfte norskfaglige eller tverrfaglige tema muntlig, **norsk vg1**

– drøfte sammenhengen mellom økonomisk vekst, levestandard og livskvalitet i eit globalt og bærekraftig perspektiv, **samfunnskunnskap**

– drøfte korleis personlig økonomi, kommersiell påverknad og forbruk påverkar enkeltpersoner, grupper og samfunnet, **samfunnskunnskap**

– uttrykke seg nyansert og presist med flyt og sammenheng, idiomatiske uttrykk og varierte setningsstrukturer tilpasset formål, mottaker og situasjon, **engelsk vg1**

– bruke mønstre for uttale i kommunikasjon, **engelsk vg1**

Dette er kompetansemålene jeg valgte, men her kan man selvsagt legge inn andre. Vurdering er et kapittel for seg. Å utvikle tolkningsfellesskapet og jobbe videre med vurdering var og er en del av avdelingens tiltaksplan. Egen- og hverandre-vurdering har fått en større plass i LK20. I forskrift til opplæringslova heter det blant annet at:

I undervisvurderinga i fag skal elevlar, læringar, lærekandidatar og praksisbrevkandidatar

- a. delta i vurderinga av eige arbeid og reflektere over eiga læring og faglege utvikling

(§ 3–10 i forskrift til opplæringslova. Undervisvurdering i fag)

Utdanningsdirektoratet skriver: «Elever og læringer må få trening i å vurdere eget arbeid, reflektere over egen læring og faglige utvikling. Elever og læringer som er involvert i læringsarbeidet lærer bedre og blir mer motivert» (<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/vurdering/undervisvurdering/involvering/>).

EGENVURDERING Jeg tror det er lurt at vi som vurderer andre, også selv innimellom blir utsatt for vurdering. Derfor la jeg inn et krav om vurdering:

Egen- og hverandre-vurdering etter følgende kriterier:

HØY	MIDDELS	LAV
Gruppa har på demokratisk vis blitt enige om hva de skal lage, og har tatt hensyn til ulike behov.	Gruppa har jobbet «ålene sammen», og hver har ivarettatt seg selv.	Gruppa har ikke blitt enige, og de har en uløst konflikt.
Gruppa har laget to retter som smaker godt og ser lekre ut.	Gruppa har laget to retter som smaker godt.	Gruppa har laget én rett.
Gruppa viser til to kompetansemål og forteller hvordan de har brukt dem i arbeidet.	Gruppa viser til to kompetansemål.	Gruppa viser til ett eller ingen kompetansemål.
Gruppa forankrer oppgaven i overordnet del av læreplanen og begrunner hvorfor/hvordan.	Gruppa nevner overordnet del, men uten å sette innholdet i sammenheng med denne oppgaven.	Gruppa sier ikke noe om overordnet del av læreplanen.

GJENNOMFØRING Jeg var litt nervøs i forkant. Hva ville lærerne tenke om en såpass krevende oppgave? Jeg vet jo innerst inne at den beste følelsen for en travel lærer er når avdelingsleder sier at «fellestiden kan dere bruke på det dere vil». Men samtidig ønsker man jo faglig utvikling og tid til samarbeid. Og synet av lærerne som danset inn på mat og helse-rommet med hver sin fargerike ingrediens i hendene, kommer jeg ikke til å glemme. Åse med mango, Neda med safran, Eva med konditorfarge, Sheila med koriander og Odd med oregano. Det første året var vi 16 og hadde 4 grupper. Hver gruppe trakk sitt protein. Fugl, fisk, storfe eller vegetar. I år har vi blitt 5 grupper, matvareprisene har steget, og bærekraft gjelder, så det ble vegetarmat på alle. Jeg hadde delt inn gruppene på forhånd, og så trakk vi hvilken base hver gruppe skulle få, ris, potet, pasta, couscous eller linser. Resten av råvarene stod på bordet. Alle fikk fem minutter til å gå rundt og se på muligheter og rådslå, før hver gruppe sendte én sanker for å fange ønskede ingredienser. Etterpå var det lov til å gjøre bytter mellom gruppene. Halvannen time senere skulle alle rettene stå på bordet til vår felles buffet.

UNDERVEISVURDERING OG VEILEDNING Min rolle var å være en slags observerende dommer. Jeg tok notater om gruppesamarbeidet. Da jeg gikk rundt, observerte jeg at gruppene samarbeidet godt og snakket ivrig, men jeg hørte mest matprat, lite fagprat. I en undervisningsvurderings-situasjon av denne typen har læreren flere valg. Man kan velge å overlate elevene til oppgaven og dens tydelige kriterier, eller man kan velge å veilede dem inn på et ønsket spor. Jeg valgte det siste. Jeg begynte å spørre gruppene hvilke kompetansemål de jobbet ut fra. Hvis gruppa ikke kunne svare, sa jeg at jeg skulle komme tilbake. På neste runde hadde alle gruppene funnet minst to relevante kompetansemål. Det samme gjentok seg når det gjaldt overordnet del. Jeg syntes at jeg hørte for lite snakk om den da jeg gikk rundt. Derfor delte jeg ut et papireksempel av overordnet del sammen med en markeringstusj til hver gruppe, og oppfordret dem til å gå inn i teksten for å forankre oppgaven der. Grunnen til at jeg nevner dette, er at jeg finner det interessant at også lærere blir så oppslukt i en praktisk oppgave at de glemmer å knytte det til teori – på samme måte som elever. Til tross for at den som har laget oppgaven, tenker at kriteriene er tydelige og klare, ser man ikke før det prøves ut i praksis, hvor deltagerens fokus ligger. Da er det lærerens oppgave å veilede elevene til å se teori i sammenheng med praksis. Det er vanlig å trekke fram Dewey og hans «learning by doing», men *doing* alene er ikke nok, det mente ikke Dewey heller. Nei, han mente at praktisk problemløsning og teoretisk tenkning skulle gå hånd i hånd.

DEILIGE RETTER PÅ EN SENG AV OVERORDNET DEL I år som i fjor ble det en fantastisk buffet med deilige retter som kikert-curry med ris og raita, søtpotetlasagne, falafel, couscous-salat med mango og fetaost, fløtegratinerte poteter og spaghetti bolognese uten kjøtt. Mens vi forsynte oss og smakte i vei, presenterte hver gruppe hvordan de hadde jobbet. Det var underholdende å høre om hvordan tilløp til uenigheter var blitt løst, «Kutte eller raspe gulrøttene?», om kritisk tenkning rundt råvarene, «Langreist? Økologisk? Fair trade?», om flerspråklighet og identitet gjennom oppskrifter fra ulike land, og skaperglede i kreative presentasjoner. Alle de tverrfaglige temaene ble brukt og begrunnet i ulike sider av oppgaven. Fra medvirkning og demokrati i praksis ved å bli enige om retter og metoder, via bærekraft gjennom kildesortering og vegetariske råvarer, til folkehelse og livsmestring gjennom kunnskap om sunt kosthold og hyggelig sosialt samvær.

FELLES KAMP MED STOR OVERFØRINGSVERDI Til tross for tittelen «Kokkekamp» er dette ikke en konkurranse, men en felles «kamp» for matglede og pedagogisk utvikling. Overføringsverdien fra kjøkkenet er stor. En av lærerne som har gjennomført dette med klassen sin, har brukt observasjoner fra kjøkkenet i norskundervisningen. Da hun viste til hvordan noen av gruppene hadde laget mange retter og hadde det rotere, mens andre hadde laget to retter og hadde det ryddig, ble det tydeligere for elevene hva hun mente da hun snakket om struktur og innhold i tekst! Jeg håper denne fortellingen om kokkekamp kan være til inspirasjon for andre, og sender gjerne råvareliste og oppgaven i redigerbar fil til de som vil prøve seg! Og uansett hvordan det går hvis du vil prøve kokkekamp med klassen eller avdelingen, husk dette: Mennesker er sårbare og feilbarlige. Tilgivelse, nestekjærlighet og solidaritet er nødvendig for at mennesker skal vokse og utvikle seg (Overordnet del av læreplanen, 1.1).

KILDER:

Kunnskapsdepartementet (2017). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Fastsett som forskrift ved kongelig resolusjon. Læreplanverket for Kunnskapsløftet 2020.

Skagen, K. 27. september 2022 John Dewey, i *Store norske leksikon* https://snl.no/John_Dewey

Hold deg oppdatert på
utdanningsnytt.no/yrke

UTDANNINGSNYTT

Skråblikk på yrke

– Læreplasser er akilleshælen

Hvorfor skal det være så vanskelig å få på plass en fagopplæring for alle – en gang for alle? Siden reform-94 har vi hatt de samme utfordringene. Akilleshælen i et ellers så sterkt system er fortsatt mangel på læreplasser.

Det mangler ikke på initiativ, eller avtaler, som skal sikre alle en reell mulighet til å fullføre med fag- eller svennebrev. Hvorfor får vi så ikke på plass et reelt alternativ til de som av ulike årsaker ikke får lære plass? Eller er vi på vei nå? La oss ta et raskt tilbakeblikk:

FRA REFORM 94 TIL LIEDETVALGET LO, NHO og statsråd Gudmund Hernes (Ap) var, den gang som nå, klar over at det ikke var mulig å oppnå fullt samsvar mellom antall søkere og tilgjengelige læreplasser. Det var bred enighet om at alle elever/lærlinger som valgte fagopplæring, skulle garanteres rett til å fullføre. Dimensjoneringsutfordringene ble grundig diskutert i NOU 1991: 4 *Veien videre til studie- og yrkeskompetanse for alle*, og fulgt opp i stortingsmel-

ding 33 (1991–92) *Kunnskap og kyndighet*: «Dersom måltallene ikke oppfylles – slik det er forutsatt – må fylkeskommunene selv ta opplæringen i skole i et 3-års løp for å oppfylle den lovpålagte plikten» (s. 40).

Mange utredninger og evalueringsrapporter har vært levert siden, det er knapt noe grep som har vært diskutert mer heftig enn nettopp retten til å fullføre et fagopplæringsløp gjennom vg3 i regi av skolen. Hvem skal ha ansvaret for organisering og gjennomføring? Er det rimelig at elever skal avspises med mindre enn ett år i en skoleklasse som erstatning for to år i bedrift? Hvorfor skal elevene sitte i opp til to måneder og vente på ikke å få lære plass før tilbudene starter? Hvorfor har man ikke tillit til fag- eller svenneprøven, uavhengig hvor opplæringen er tatt? Disse og flere andre spørsmål er belyst og benyttet som kunnskapsgrunnlag i NOU 2018:1 5 *Kvalifisert, forberedt og motivert* og i NOU 2019:2 5 *Med rett til å mestre* – Liedutvalgets for-

slag til struktur og innhold i videregående opplæring.

Utvalget foreslår at søkere som ikke får lære plass, skal få tilbud om et såkalt alternativt vg3 i skole. Utvalget foreslo å utvide retten til minimum 18 måneder og maksimalt 24 måneder for å gi elever en reell mulighet til å gjennomføre et opplæringsløp frem til fag- eller svenneprøve. Den samfunnsøkonomiske gevinsten av et slikt grep er udiskutabelt stor – i tillegg til den personlige gevinsten for eleven, som får en reell mulighet til en yrkesutdannelse som sikrer eleven arbeid i framtida.

LÆREPLASS ELLER LIKEVERDIG TILBUD Utdanningsforbundet støtter 2 + 2- modellen, og vi jobber for at den skal ligge fast – med justeringer når det er behov for det. Samtidig kan vi ikke fortsette å se på at samfunnet kaster bort unges muligheter ved ikke å innføre et reelt og likeverdig tilbud til de som ikke trakk vinnerloddet. Derfor støttet vi, og mange andre, forslaget om å innføre et likeverdig tilbud

til dem som ikke får lære plass. Tilbudet skal utvikles i samarbeid med partene i arbeidslivet, lærer- og elevorganisasjonene og fylkeskommunene – og det skal fullfinansieres. En viktig del av fullføringsreformen til regjeringen Solberg var å sikre en reell rett for alle, og den foreslo ordningen med det ikke fullt så heldige navnet «Fagbrev som elev». Intensjonene var gode selv om navnet gir sterkere indikasjoner til en fast skoleordning heller enn et tilbud til de som har behov for det. Uansett: Samarbeidsrådet for fag- og yrkesopplæring (SRY) støttet også arbeidet med at elever uten lære plass får en mer praktisk basert opplæring i regi av skolen over 2 år. «SRY vil understreke at det fortsatt må arbeides med formidling til lære plass selv om eleven har fått et tilbud om praksisbasert opplæring i skole. SRY ser fram til arbeidsgruppens anbefalinger. Dette vil være et tilbud for de som ikke får lære plass, og ikke et tilbud istedenfor lære plass» (Høringen fra SRY til Utdan-

ningskomiteen, 21.4.2021) Med noen forbehold støtter partene forslaget.

VG3 FAGOPPLÆRING I SKOLE

Fullføringsreformens tiltak om å styrke vg3 i skole for ungdom uten læreplass er en del av utdanningsløftet 2020. Det skal sies at med covid-19-pandemien har hele utdanningssystemet vært under et særlig press; lærere og instruktører har stått på for å gi en god nok

opplæring som underlag for elevenes og læringenes videre arbeid og studier. Evalueringen av tiltakene gjennom utdanningsløftet 2020 må sees i lys av dette, og skolens erfaringer med, og vurdering av, organisering og gjennomføring av tilbudet må vektlegges.

NIFU er en viktig bidragsyter i evalueringen, og Rapport 2022:16 *Vg3 fagopplæring i skole – av akseptabel kvalitet?* er et underlag for

den videre utviklingen av ordningen. NIFU har undersøkt hvordan fylkeskommunene har benyttet ekstralitkuddene og i hvilken grad det er variasjon mellom fylkeskommunenes modeller. Rapporten bekrefter av del av det vi vet fra tidligere: Fagtradisjonene er bestemmende for modell. Ikke overraskende, kanskje, men viktig å ta på alvor. Helse- og oppvekstfagene har sterke tradisjoner og gode erfaringer med skolebaserte modeller, og ordningen ønskes velkommen både av søkere og arbeidsgivere. Andre fagområder omtales som mer pragmatiske og ønsker et samarbeid med fylkeskommunene om tilbudet, mens partene i privat sektor med elektro i front oppfatter et skolebasert tilbud som et B-tilbud, nesten uansett. I rapporten begrunnes det i for kort tid og mangel på læretid i bedrift (ja – tilbudet er kommet til nettopp fordi vi mangler lærebedrifter!).

Evalueringen viser videre at fylkeskommunene¹ i liten grad har endret måten de legger opp vg3 i skole på, sammenlignet med foregående år. Fylkeskommunene har i liten grad endret oppstartstiden (fra medio oktober og utover), selv

om dette var klart uttrykt fra myndighetens side. Det samme gjelder varighet på tilbudet, hvor forskernes inntrykk er at dette fortsatt er 12 måneder. Det er lite variasjon mellom måten fylkeskommunene organiserer vg3 på, og de ekstra midlene de har fått, har gått til å styrke tiltakene de allerede har etablert. Ifølge evalueringen er det for tidlig å si hvilken betydning dette har hatt for kvaliteten på tilbudet.

Så hvor står vi nå? Det er behov for faglært arbeidskraft i nær sagt alle bransjer og sektorer. Noen bransjer er mer konjunkturavhengig enn andre, det vet vi. Da er det viktig at elever blir ivaretatt og får opplæring uten at de stemples som B-arbeidstakere av den grunn. Det er med stor spenning jeg ser fram til neste rapport – som skal gjennomføres når dette kullet har gjennomført vg3. Vi får bare håpe at elevene som skal velge utdanningsprogram, har is i magen og velger etter egne preferanser, og vi krysser fingre for at de får muligheten til å fullføre. Alternativet kan fort bli mye verre for bransjene.

Les gjerne rapporten *Vg3 fagopplæring i skole – av akseptabel kvalitet? Evalueringen av tiltak rettet mot videregående opplæring i Utdanningsløftet 2020*. (Rapport 2022:16. Håkon Høst og Jørgen Smedsrud). ❖

¹ Det var tre fylkeskommuner med i utvalget: Oslo, Rogaland og Innlandet.

Foto: Stella Ramborg

Om elevene som ikke vil sitte i et klasserom:

Gjør mer av det som fungerer!

I denne fagartikkelen beskriver kontaktlærer Tårnesvik møter med kommende videregående elever. «Alt de vet, er at de ikke ønsker å sitte i et klasserom», skriver hun om dem.

AV **ÅSHILD JOHANNE TÅRNESVIK**,
kontaktlærer praksisbrev ved Etterstad
videregående

«Større likhet i resultat skapes gjennom ulikhet i den innsats som rettes mot den enkelte elev» (Utdanningsdirektoratet, 2015). Etterstad videregående skole utvider og tilbyr praksisbrev i en større skala enn tidligere.

Jeg har de siste par ukene hatt mange møter med elever fra tiende klasse. Jeg har faktisk aldri hatt så mange møter så tidlig på året noen gang, og jeg har ikke møtt så mange tiendeklassinger før. Det er møter med elever som ikke aner hva de ønsker med livet, og som ikke vet hva de vil gjøre fra høsten. Alt de vet, er at de ikke ønsker å sitte i et klasserom. «Jeg fikser ikke å sitte i et klasserom, jeg får ikke til noe», er ord som ofte går igjen. Årsakene er mange og sammensatte. Enkelte har utfordringer med å sitte stille over en lengre periode, og flere har utfordringer med det faglige av ulike årsaker. I disse møtene ber jeg ofte både rådgiver eller lærer fra skolen om å møte sammen med foreldre og elev. Dette gjør jeg både for at alle skal få den samme informasjonen, og fordi jeg med det håper at både rådgivere og lærere enklere kan plukke ut aktuelle elver som slipper å starte på en linje de ikke ønsker, eller kommer til å mestre. Det kan se ut til at flere og flere får opp øynene for dette løpet, og det håper jeg kan bidra til at jeg kan nå elevene på et tidligere tidspunkt.

TIDLIG MESTRING Tenk så fint det hadde vært om flere tiendeklassinger hadde kommet rett over til meg istedenfor å oppleve skuffelse og manglende mestring i klasserommet? Enn om elevene starter sin videregående opplæring med å oppleve mestring fra første skoleår? De fleste av mine tidligere elever har jo droppet ut av videregående opplæring både en og to ganger, og målet må vel være at flere opplever mestring fra første stund, og slipper å oppleve et nederlag som kanskje er varslet på forhånd. For å få til det trenger jeg å nå ut til enda flere rådgivere og lærere som arbeider tett på ungdommen til vanlig. Og sammen kan vi raskere nå ut til elever og foresatte og informere om hvilke muligheter som finnes der ute.

Tilbakemeldingen fra den ene mammaen etter møtet var at det var første gang hun hadde sett sitt eget barn smile så mye etter et skolemøte, og signalene i etterkant er at eleven har skikkelig lyst til å prøve dette, og at det høres helt perfekt ut. Fra å sitte og føle seg håpløs og rådvill har det nå snudd til at eleven gleder seg til å begynne på skole i august. Det var til og med et spørsmål om det var mulig å starte opp tidligere.

Jeg er ikke for å knuse elevenes drømmer, men jeg mener det er min jobb å veilede dem på rett vei. Ikke alle passer til å sitte i klasserommet, og når fraværet er høyt fra grunnskolen, og karakterene er lave, så er det kanskje lurt å ta en ekstra runde med tanke på alternativ opplæring. Når det viser seg

Foto: Werner Juvik

at 50 % av elevene med et karaktersnitt på under 3,5 fullfører videregående opplæring, er det viktig å vise de at det finnes andre muligheter (Statistisk sentralbyrå, 2020).

LUKSUSPROBLEM Jeg har aldri blitt kontaktet av så mange rådgivere, foreldre og utekontakter som jeg har blitt de siste par månedene. For meg begynner det å bli til et luksusproblem, for jeg kan snart velge og vrake i elever som får tilbudet om praksisbrev når skoleåret ringes inn i august. Det tragiske er at det er mange som ikke får tilbudet. Hva gjør vi da med de elevene som ikke får utbytte av den ordinære klasseromsundervisningen, og som etter opplæringslovens (1998) § 1–3 og § 1–4 har krav på at opplæringen skal tilpasses evner og forutsetninger hos hver enkelt elev, og der fylkeskommunen skal tilby en annen opplæring dersom eleven har særlige vansker med å følge den opplæringen som er valgt? Hva er «annen opplæring» når all annen undervisning faktisk foregår i klasserommet? Hva gjør vi med de elevene som ønsker en praktisk utdanning, men som ikke får det tilbudet? Elever med lave grunnskolepoeng trenger forsterket hjelp til å klare videregående opplæring. Når selv Liedutvalget konkluderer med at videregående opplæring ikke fullt ut ivaretar mangfoldet i elevgruppen, og at videregående opplæring i for stor grad er bygget rundt at «alle elever skal gå i takt og få det samme tilbudet», ja, da er det på tide å gjøre mer av det som faktisk viser seg å fungere (NOU 2018: 15, 2018).

Jeg har tidligere stilt spørsmål om vi skaper skoletapere som dropper ut av videregående skole, med vår måte å organisere dagens skole på (Tårnesvik, 2021). Etter pandemien kan det se ut til at det er enda mer aktuelt å tenke alternativt. Jeg får rett og slett ikke de høye tallene om antall som fullfører videregående skole, til å stemme med egne erfaringer og signaler fra andre skoler. Aldri før har jeg blitt kontaktet av så mange skoler som ønsker et alternativt løp for sine elever. Det gjelder både ungdomsskoler og videregående skoler. Signalene er at elevene i mindre grad mestrer det å sitte stille i et klasserom, og flere elever ønsker en praktisk undervisning. Hvis noen tør å snakke om det høye frafallet, og manglende elever på skolens område så kunne det kanskje sett annerledes ut. Kan det tenkes at de elever som skrives ut underveis i skoleåret, ikke teller med når tallene om høy fullføring offentliggjøres?

MANGE FALLER FRA Vi må snakke om at det er mange elever som faller fra, og at det er veldig mange ungdommer som står utenfor både skole og arbeidsliv. Vi må også da gjøre mer av det som viser seg å ha en god effekt for å forhindre frafall og utenforskap. Jeg sier ikke at jeg sitter på fasiten for alle, men jeg mener at jeg har en god løsning for de elever som ønsker å jobbe istedenfor å sitte i et klasserom, og for de elever som er motivert for å få seg en utdanning på en alternativ måte. Når elevene som har droppet ut, selv trekker frem at

det er «for mye teori og lite praksis», og forskningen peker på faktorer som skoletrøtthet, lav motivasjon og motstand mot teori og stillesitting som årsaker til frafall, må jo kunsten være å tilby ungdommen det motsatte (Thrana, 2016).

Det er klart at ungdommen har utfordringer etter pandemien. Hjemmeundervisning og manglende oppmøte gir gjerne faglige hull som er utfordrende å tette. Mange elever har vært fraværende fra undervisningen siden mars 2020, og det ser vi tydelig i hverdagen. Når vi fra før vet at statistikken viser at sannsynligheten for å fullføre yrkesfaglig utdanning hvis man har under 25 grunnskolepoeng, er på lave 22 %, så sier det seg selv at elevene etter flere måneder med hjemmeundervisning og manglende fraværsgrense har enda større utfordringer (NOU 2018: 15, 2018). Når jeg sammenligner det med de elevene jeg har fulgt igjennom praksisbrevløpet, som i gjennomsnitt har hatt 23,28 grunnskolepoeng, så ser jeg at de fleste fullfører og går videre og tar fagbrev (Tårnesvik, 2021).

Det er derfor et enda større behov for å tenke alternativt!

FLERE FAG Tidligere har vi hatt de fleste elevene i salgsfaget samt noen i logistikk. Nå utvider vi og tilbyr de fag som elevene ønsker, selvfølgelig om det er gjennomførbart. Siden januar har vi funnet gode bedrifter i både kokke- og barne- og ungdomsarbeiderfaget. En jente har startet praksisbrevløpet som kokk, og tre jenter har startet i en barnehage i Bogstadveien. Dette er elever som tidligere har gått det samme utdanningstilbudet på en annen skole, vært gode i det praktiske arbeidet, men ikke mestret skolen.

Selvfølgelig skal de få fortsette på den linjen de selv ønsker, og ikke tvinges inn i salgsfaget fordi det er det enkleste. Vi tilbyr enkelt og greit det løpet som elevene ønsker, og som motiverer dem til å fullføre skolen.

Den danske forskeren Katznelson (2019) trekker frem fem faktorer som er avgjørende for at unge skal finne motivasjon for utdanning. Desto flere av de fem punktene som trigges, jo større er muligheten for at eleven fullfører. De faktorene Katznelson (2019) nevner som viktige faktorer som fremmer motivasjon for utdanning, er nødvendighetsmotivasjon, relasjonsmotivasjon, mestringsmotivasjon, retningsmotivasjon og praksismotivasjon.

At relasjoner, mestring og praksis er elementer som bidrar til motivasjon for læring, har jeg skrevet om tidligere i fagartikkelen «Praksisbrev – tiltak mot skolefrafall» (Tårnesvik, 2022). Når vi nå tilbyr elevene den retningen de selv ønsker, og selv har valgt, så håper vi at det kan bidra til at enda flere fullfører videregående opplæring. Gode bedrifter med dedikerte faglig ledere og gode kollegaer. Fagarbeidere som

ønsker å bidra til at flere elever får en god hverdag, er det jeg trenger. Jeg vil ha bedrifter med et godt menneskesyn, og som ser verdien i å være med på å utvikle fremtidens fagarbeidere. Hva er vel bedre enn at bedriftene får være med på å forme ungdommen gjennom fire års praksis før fagbrevet deles ut på Rådhuset? Flere av mine tidligere elever har nå tatt påbygg for generell studiekompetanse, jeg har en tidligere elev som nå er i gang med bachelor, jeg har en som er nestleder i sin avdeling, og en annen som er tillitsvalgt for et helt varehus. Det er så mange muligheter for den rette eleven, og bedriftene står klare for å ta imot ungdommen. De blir møtt med respekt, tillit og ansvar, samtidig som de får tid til å vokse i sitt eget tempo.

På Etterstad skreddersyr vi løpet til hver enkelt elev, vi utarbeider lokale læreplaner og finner bedrifter ut fra elevens ønske om yrke. I tillegg øker vi kapasiteten til 45 elever fra nytt skoleår i august. Praksisbrev er et alternativt og praktisk rettet utdanningsløp der elevene istedenfor å sitte på skolen får praktisk opplæring i en godkjent lærebedrift fire dager i uken, og er på skolen den siste dagen der de får undervisning i fellesfag. Målgruppen er definert som «Elever fra grunnskolen som kan ha svake karakterer, høyt fravær, men som ikke har læreansker eller særskilte opplæringsbehov, og som man antar over tid vil kunne oppnå kompetansemålene ved en mer praktisk opplæring i bedrift» (Utdanningsdirektoratet, 2017).

KILDER

- Katznelson, N. (2019). *Vejen til motiverende elever*. Hentet 16. februar fra <https://emu.dk/eud/paedagogik-og-didaktik/motivation/noemi-katznelson-vejen-til-motiverede-elever?b=t437-t500-t2999>
- NOU 2018: 15. (2018). *Kvalifisert, forberedt og motivert*. Kunnskapsdepartementet. https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2018-15/id2621801/?q=motivasjon&ch=2#match_o
- Opplæringsloven. (1998). *Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringsloven)*. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Statistisk sentralbyrå. (2020, 22. juni). *Stor variasjon i fullføringsgrad på yrkesfag*. Hentet 15. september fra <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/stor-variasjon-i-fullforingsgrad-pa-yrkesfag>
- Thrana, H. M. (2016). Ungdommens forklaringer på hvorfor de ikke fullfører videregående opplæring. I J. Rogstad & K. Reegård (red.), *De Frafalne: om frafall i videregående opplæring – hvem er de, hva vil de og hva kan gjøres?* (s. 89–111). Gyldendal akademisk.
- Tårnesvik, Å. (2021). *Fra dropout til fagbrev* [OsloMet – storbyuniversitetet].
- Tårnesvik, Å. (2022). *Praksisbrev – tiltak mot skolefrafall*. Utdanningnytt.no. Hentet 03. august fra <https://www.uttanningsnytt.no/fagartikkel-frafall-larlinger/praksisbrev-tiltak-mot-skolefrafall/308834>
- Utdanningsdirektoratet. (2015). *Generell del av læreplanen*. Kunnskapsdepartementet. https://www.udir.no/globalassets/upload/larplaner/generell_del/generell_del_lareplanen_bm.pdf
- Utdanningsdirektoratet. (2017, 16.09.2020). *Praksisbrev Udir-2-2017*. <https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/finn-regelverk/etter-tema/Fag--og-yrkesopplaring/praksisbrev-udir-2-2017>

PETIT | KARI KLØVSTAD har vokst opp i Løten i Innlandet, og hun har vært journalist siden hun var 21 år. Hun er svært fotointeressert og har tatt fotoutdanning på Strømmen videregående skole. Hun bor på Langhus i Nordre Follo. Der har hun en hage hun later som er et småbruk, og hun koser seg med å dyrke eller sanke egen mat.

Lærerne ble avgjørende for hva jeg skulle bli

Da jeg begynte på gymnasen, hadde jeg en klar yrkesdrøm. Etter tre år var den endret totalt, og det meste skyldtes lærerne jeg hadde. Senere gjorde jeg også den erfaringen at det er forskjell på skole og skole. På yrkesfag ville jeg helst ikke gå hjem, selv om jeg sto i mørket mye av dagen og plasket i usunne kjemikalier.

Planene tok form på ungdomsskolen. Jeg ville bli arkitekt. I arbeidsuka var jeg så heldig å bli tatt imot på et arkitektkontor som sprudlet av kreativitet, og de sto også bak byens mest nyskapende boligprosjekt. Min oppgave var å fargelegge tegninger i riktige farger. Kanskje ikke all verdens spennende, men jeg fikk med meg det livlige miljøet rundt meg og fantaserte om hus i mange fasonger.

Fagene på ungdomsskolen gled også lett, så jeg hadde ingen problemer med å komme inn på reallinjen. Der fikk jeg en lærer i matematikk som jeg har hatt mareritt om langt inn i voksen alder. Han kunne høylytt påpeke hver minste feil du gjorde, og sette opp en stor ligning på tavla som du ikke hadde noen forutsetning for å løse. Når du sto der foran hele klassen og slet, og læreren til slutt hånlige bemerket at du var i ferd med å bevise at to pluss to er fem, lurer jeg fortsatt på hvordan jeg holdt ut i tre år.

Hovedgrunnen var kontaktlæreren vår, som vi hadde i norsk, historie og samfunnsfag. Han loset oss trygt gjennom timene, ga både utfordrende og artige skriveoppgaver, og det hendte han fikk meg fram til kateteret for å lese noen av tekstene mine. Mattelæreren hadde gitt meg skrekken for en gjeng med gutter i klassen som lo hånlige, men nå hørte de etter, og jeg hadde fortsatt igjen en kjerne av selvtilitt, som vokste seg sterkere. Da jeg var kommet til jul i andreklasser, vippet også yrkesplanene over fra arkitekt til journalist, og jeg så meg aldri tilbake. Nå gjaldt det bare å fullføre med vettet i behold, og jeg forstår fortsatt ikke hvorfor verken jeg eller noen andre klaget på tyranniet som en del av oss var utsatt for i mattetimen. Men vi var nok redde for autoritetene og fryktet konsekvensene.

Rent faglig hadde jeg like store forutsetninger for å klare meg like bra i realfag som i norsk og historie. Det sto heller ikke på motivasjonen da jeg begynte på gymnasen, så det var lærerne som ble helt avgjørende.

Nå skulle det fort vise seg at jeg hadde lynne for journalistfaget. Jeg fikk jobb i avis, der ting skjer raskt, og du kommer langt med nysgjerrighet, samfunnsengasjement og litt lopper i blodet. Og så må du selvsagt like å skrive.

I de fleste lokalaviser blir det forventet at du også skal fotografere. Til de aller fleste artikler skal det være bilder, så da var det bare å skaffe seg et brukbart kamera og gjøre sitt beste. Etter kort tid ble jeg hektet, og etter hvert oppdrag var jeg spent på hva som hadde festet seg til filmen. Resultatene varierte på grunn av manglende kunnskap, og jeg ble frustrert av å prøve og feile. Etter noen år bestemte jeg meg derfor for å søke fotolinjen på yrkesskole, kom inn og fikk permisjon fra jobben.

Dette var en helt annen skoleverden. Vi var 15 elever i klassen, og de fleste var så motiverte at de dirret. Grunnleggende foto-opplæring og teori ble blandet med kreative innfall. Vi elevene sto side om side i mørkerommet, og det var alltid like spennende å se et bilde åpenbare seg i fremkallerskåla. Fotolæreren fungerte mest som en veileder, alle fikk hjelp på sitt nivå, og vi kunne spørre og grave om det vi lurte på. Det var også helt greit at vi hadde våre sterke og svake sider. Noen siktet seg mot reklamebransjen og kunne bruke ei uke på å ta det perfekte bildet av egg mot hvit bakgrunn. Personlig var jeg best på artige portretter og folk i farta, og brukte helgene til å jobbe for sportsavdelingen i avisa, der det var gode muligheter for å øve.

Da skoledagen var over, måtte vi på det nærmeste slepes ut av fotostudioet eller mørkerommet og dyttes ut døra. Og det beste av alt: Fotograferingen har fulgt meg hele livet, både i jobbsammenheng og privat. Og ligningene vi fikk av mattelæreren på yrkesskolen, løste seg på første forsøk. Men det hender fortsatt jeg stopper og ser litt ekstra på et fint hus. ❖

UTDANNINGS
FORBUNDET

Les e-bladene i appen **UDF Medlem**

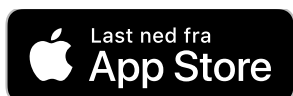
Nå kan du enkelt og raskt finne siste utgave av e-bladene dine i appen **UDF Medlem**.

I appen får du i tillegg tilgang til ditt medlemskort, ditt reisekort og alle dine medlemsfordeler.

Du kan enkelt logge på appen med medlemsnummer eller BankID.

Last ned her:

Skreien

– det årlige festbordet

TEKST OG BILDER TORGEIR ØVERLAND

Skrei er torsk som hver vinter, i desember/januar, vandrer i enorme mengder fra sine beiteområder i Barentshavet og inn til norskekysten for å gyte. Ordet *skrei* kommer fra norrønt *skreid*, som betyr «fisk som skriker». Å skride er det samme som å vandre.

Gyteområdet strekker seg fra Hauge-sund til Sørøya vest for Hammerfest i Finnmark. I hele dette området er skreien en viktig ressurs, men særlig viktig er den for Lofoten. Dette fisket er bærebjelken i fiskeindustrien i Lofoten, derav *lofotfisket*, som varer fra cirka februar til april. Som et eksempel gyter 40 % av all skrei i Lofoten. Men det er ikke bare Lofoten som har hatt nytte av skreien. På Sør-Gjæslingen på Namdalskysten lå det 1 003 båter, med 4–5 personer per båt, som fisket skrei i 1895! For å sette det i perspektiv var det cirka 25 000 innbyggere i Trondheim i 1895.

I 1912 ble det fisket 3 613 000 skrei på Namdalskysten, fortrinnsvis på Sør-Gjæslingen.

Skreien regnes som Norges eldste eksportprodukt. Allerede i Egils saga fortelles det om eksport av tørket skrei til England på 900-tallet. Også på Namdalskysten har man påvist skrei-fiskevær som stammer fra vikingtiden.

Skreien var en meget viktig handelsvare i hansatiden på 1400- og 1500-tallet, og gjorde de hanseatiske kjøpmennene meget rike. Skreien hadde også stor verdi for fiskeren som solgte fisken til kjøpmennene. Men oppkjøperne ville kun ha fiskekjøttet.

Det vil si at hode, mage, lever og rogn tilfalt fiskeren og ble utnyttet som mat langs kysten. Eksempler på retter de lagde av dette, var noe som kaltes *rut* eller *komperut*. Det var rogn, lever og mel som ble blandet, formet som boller (komper) og kokt i vann. Den samme blandingen ble også formet som kaker og stekt i panne.

Leveringer var, og er fortsatt, en rett laget av innmaten fra skreien. Den består av rensede magesekker fra fisk, som er fylt med lever. Dette blir smakt til med salt og pepper, og kokt i lett-saltet vann. Mange steder langs kysten serverer de fortsatt leveringer sammen

med tradisjonell ferskfisk, lever og rogn den dag i dag.

Årsaken til at tørrfisk og klippfisk av skrei ble «oppdaget», er nok nedtegninger som en strandet adelig sjøkaptein ved navn Pietro Querini fra Venezia skrev ned på 1400-tallet. Han kom ut av kurs med handelsskipet og forliste i Nordishavet i 1432. 11 mann kom seg i livbåtene og traff land på en holme ved Røst. De ble funnet av lokalbefolkningen og brakt i sikkerhet på Røst, hvor de overvintret.

Mannskapet gjorde mange nedtegninger fra sitt opphold der, hvor det blant annet kommer frem at Querini kaller skreien for *stocfisi*. Kanskje hadde han et forhold til navnet *stocfisi* fra før: *Stockafix* nevnes allerede i kokebøkene til den romerske kokken Marcus Gavius Apicius, som levde i det første århun-

dre etter vår tidsregning. Oppskriftene hans ble samlet og nedtegnet rundt år 500, og ble skrevet på et språk som kalles vulgærlatin. Om dette er relatert til skrei, vites ikke, men tanken er nærliggende.

Ordet for tørket skrei i Sør-Europa og Sør-Amerika likner altså på *stockfish*. Grunnen er at de som kjøpte opp fisken, så at den ble hengt til tørk på pyramide-formede stativ lagd av tynne stokker. Stokkene var altså opphavet til betegnelsen *stokkfisk*.

Olaus Magnus beskrev på 1500-tallet hvordan man la tørrfisk i vann og askelut i et par dager før den ble kokt og servert med smør. Dette er en av de første beskrivelsene vi har av det vi i dag kaller *lutfisk*.

I tusenvis av år har skreien vært en viktig del av kystbefolkningens kost-

hold. Arkeologer har funnet rester etter store mengder fiskeavfall som stammer fra cirka 4000–5000 år før vår tidsregning.

For mange fiskere er skreisesongen den perioden som bærer det økonomiske for dem og familien.

For å sette det i et økonomisk perspektiv:

Norge eksporterte fersk torsk for 385 millioner i april 2021. Av dette sto fersk skrei for 31 millioner. Totalt for sesongen 2021 var den totale eksportverdien på kvalitetsmerket skrei på 195 millioner (Fiskeribladet). For frossen torsk var eksportverdien 315 millioner.

Synd at en stor andel blir sendt til utlandet for videreforedling!

Og det er fantastisk mye godt som kan lages av skrei!

Oppskrifter

KOKT SKREI MED LEVER OG ROGN

Vi kommer selvfølgelig ikke unna vår egen, tradisjonelle kokt skrei med lever og rogn.

Beregn ca. 250 g rundrenset fisk per person.

Lever og rogn etter smak.

Fisken kokes/trekkes i ca. 10 min.

Rogn må pakkes inn i matpapir og kokes/trekkes i lettsaltet vann i 30–40 min.

Leveren må renses for kveis og hinner. Deles opp i biter. Kok opp vann som er tilsatt salt, pepper og litt eddik. Kok opp, trekk kjelen til side og la det stå et par minutter før servering.

Server med kokte poteter, kokt gulrot og smeltet meierismør.

Som drikke til denne retten er det mye forskjellig som egner seg, og mange har sine preferanser. Allikevel er en personlig favoritt en sancerre fra Loire i Frankrike.

Torsken er en anvendelig fisk som kan tilberedes på mange måter. Det har gjort den til en populær og viktig råvare her i landet. Men torsken er populær også i utlandet, og jeg har en mistanke om at vi har hentet mye inspirasjon i andre matkulturer.

PROVENCALSK TORSK (4 PORSJONER)

800 g fisk
2 ss olivenolje
1 ts salt
2 sjalottløk, finhakket
1 ss hakket persille
200 g champignon i skiver
2 dl fiskebuljong
2 ss friskpresset sitrønsaft
1–2 hvitløkfedd, knust
3 tomater i skiver
1 grønn paprika i strimler

Skjær fisken i serveringsstykker. Bland olje, sitrønsaft, salt og hvitløk, og vend fiskestykkene i blandingen. Legg dem i en ildfast form lagvis med løk, tomat-

skiver, persille, paprika og sopp. Hell over fiskebuljongen. Dekk til med aluminiumsfolie og bak fisken ved ca. 175 grader i ca. 20–25 min til kjernetemperaturen er på rundt 55 grader.

Server med salat og potetmos (ikke for mye most).

Potetmosen kan du tilberede på forskjellige måter. Bland i kokt sellerirot, persillerot, hvitløk etc. dersom du ønsker. Men ikke alle disse samtidig, nødvendigvis.

TERRIN MED TORSK OG VALNØTTER, «TERRINA DI MERLUZZO CON LE NOCI» (4 PORSJONER)

600–800 g torskefilet
1 ss hakket bladpersille
1 ss hakket kjørvel
100 g brødrasp
50 g valnøttkjerner
2 ss kapers
1 beger rucola
1 kvast timian
olivenolje til å dryppe over
salt og hvit pepper

Forvarm stekeovnen til 140 grader. Kle en terrin eller en brødforn med bakepapir.

Skjær torskefiletene i skiver på samme måte som når du skjærer opp røkelaks. Ha litt salt på. Bland persille, kjørvel og brødrasp i en bolle. Legg et lag fisk i bunnen. Dryss litt av brødrasp-blandingen oppå. Legg over litt hakket valnøtt, kapers, noen rucola-blader og litt timian. Fortsett å legge lagvis i denne rekkefølgen, men avslutt med et lag torsk på toppen. Ha over godt med olivenolje. Dekk til med aluminiumsfolie.

Sett formen i en langpanne og hell på kokende vann til det står halvveis opp på formen. Bakes i cirka 40 min. Ta ut formen og sett den til side. La folien være på til terrinen har blitt avkjølt. Hvelves over på et fat før servering. Skal serveres kaldt.

Som saus slår du sammen 1 ss balsamico-eddik, 4–5 ss olivenolje, 1 ss kapers, 1 knust hvitløksfedd, litt salt og pepper. Sausen serveres ved siden av. Server med et godt, italiensk brød til.

Som drikke kan du prøve en Luna Sicana Catarratto fra Sicilia.

STEKT TORSKEFILET MED KÅL OG KRYDRET VINTER-REDDIK (4 PORSJONER)

Denne oppskriften er hentet fra boken *Europeiske mesterkokker inviterer til fisk* av Erwin Lauterbach som var dommer i Bocuse d'Or på 90-tallet.

800–1000 g torskefilet med skinn
noen laurbærblad
salt
1 liten spisskål eller savoykål
600 g vinter-reddik (f.eks. rettich)
1–2 ss olivenolje til reddikene
litt revet muskatnøtt
pepper
smør

Saus

1 sjalottløk
1 liten potet
2 dl grønnsakbuljong
1 ss smør
saft av ½ sitron
salt og pepper

Skjær fisken i 4 deler. Husk: Skinnen skal være på. Skjær noen snitt i skinnet og sett et lite stykke laurbærblad ned i snittet. Salt torsken omtrent 1 time før steking.

Del kålen i blader. Kok dem møre i saltet vann. Ta opp bladene og legg dem i kaldt vann. Da bevarer de fargen litt bedre. Skjær bort den grove kålstokken. Gjør dette klart i god tid.

Rens vinter-reddiken og skrell dem om nødvendig (det kommer an på hvilken sort du har). Del dem i stykker, ikke for små, og brun dem lett i en kjele med litt olje. Tilsett litt vann, 2 laurbærblad og litt salt. Dampes møre under lokk. Krydre med revet muskatnøtt.

Lag så sausen. Kok potet og sjalottløk møre under lokk i grønnsakbuljongen. Kjør dette sammen med en stavmikser. Pisk inn smøret og krydre med salt, pepper og sitronsaft like før servering.

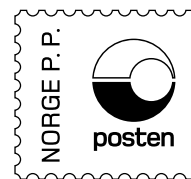
Stek torsken med skinnsiden ned i smøret. Stek den nesten ferdig. Vend den helt på slutten i noen sekunder. Ha revet muskat på kålbladene og rull dem sammen pent, ett og ett. Varm dem i varmt vann like før servering.

Anrett fisken på varme tallerkener sammen med kålen og vinter-reddikene. Tilsett litt stekesjy i sausen, men ikke hvis den har blitt for mørk. Pynt gjerne med litt grønt, eksempelvis hakket vårløk eller bladpersille.

Server med mandelpoteter.

Som drikke kan du velge en pinot gris fra Alsace.

KILDER: FISKERIBLADET.NO | «GANENS MAKT», HENRY NOTAKER, H. ASCHOU & CO, 1993 | «VÅRT NORSKE KJØKKEN», KOKKENES MESTERLAUG, REDAKTØR KJELL E. INNLI, KOM FORLAG, 1993 | «VILT OG FISK- JEGERENS OG FISKERENS KOKEBOK», DIVERSE FORFATTERE, REDAKTØR SIRI REUTERSTRAND. NORSK UTGAVE: GYLDENDAL NORSK FORLAG, 1997 | «SØLVSKJEEN», DIV. FORFATTERE, UTGITT FØRSTE GANG PÅ EDITORIALE DOMUS MED TITTELEN «IL COCCIAIO D'ARGENTO» I 1950. NORSK UTGAVE: HR. FERDINAND AS, 2008 | «EUROPEISKE MESTERKOKKER INVITERER TIL FISK», GUNNAR JERMAN, INDEX PUBLISHING AS, 2000

Returadresse:
Utdanningsforbundet
Postboks 9191 Grønland
N-0134 OSLO

Følg Yrke på Face- book

Her får du nyheter om yrkesopplæring, aktuelle og utdypende intervjuer, reportasjer og artikler fra bedrifter, skoler og andre opplæringsinstitusjoner. Gå inn og følg oss, da vel! @tidsskriftetyrke

YRKE